T.C

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BATI ANADOLU'DA HELLENİSTİK DÖNEM TAPINAK MİMARİSİNDE MEANDER MOTİFİNİN UYGULANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

SAADET EKEN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ASUMAN BALDIRAN

KONYA-2009

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akedemik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldı.

ÖNSÖZ

Çalışmamızın konusunun belirlenmesinde ve araştırmalarımda değerli katkılarından dolayı başta danışman hocam olmak üzere Doç.Dr.Asuman BALDIRAN'a, Bölüm Başkanı Sayın Prof.Dr.Ahmet Adil TIRPAN'a ve bölümdeki tüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmanın hazırlanmasında benden hiçbir şekilde desteğini esirgemeyen sevgili eşim Sayın Akıl Eken'e de teşekkür ederim.

Saadet EKEN

Konya-2009

HELLENİSTİK ÇAĞ MİMARİSİNDE BATI ANADOLU'DA MEANDER MOTİFİNİN UYGULANIMI

Saadet EKEN

ÖZET

Çalışmamızda Hellenistik Dönem'de Batı Anadolu Tapınak Mimarisinde Meander Motifinin uygulanımı ele alınmıştır.

Konu kapsamında Hellenistik Dönemin genel siyasi, sanat özelliklerine değinilmiş. Dönem mimarisinin gelişimi üstünde durulmuş. Anadolu ve Anadolu dışındaki bezeme unsurları ele alınmış. Didyma, Ephesos, Magnesia, Assos antik yerleşimlerinde tapınak mimarisinde uygulanan Meander Bezemeleri değerlendirilmiştir.

Son olarak da Meander Motifinin diğer sanat dallarındaki görünümüne kısaca değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Meander Motifi, Hellenistik Dönem, Bezeme

HELLENISTIC PERIOD IN WEST-ANATOLIA

EXECUTION OF THE MEANDER MOTIF IN ARCHITECTURE

Saadet EKEN

ABSTRACT

In our study, the execution of Meander Motif in temple architecture of Hellenistic Period is approached.

Within the scope of the subject, general political and artistic features are mentioned. The development of architectural period is emphasized. Adornment elements in Anatolia and out of Anatolia are handled. Meander motif which is designated in Didyma, Ephesos, Magnesia, Assos antique settlements is evaluated. Finally, meander motif is shortly mentioned about the effects on other art branches.

Key words: Meander Motif, Hellenistic period, Adornment.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**

ÖZET ..... **ii**

ABSTRACT ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR ..... **vi**

KAYNAKÇA ..... **vii**

RESİM LİSTESİ ..... **ix**

ÇİZİM LİSTESİ ..... **xi**

GİRİŞ **1**

ARAŞTIRMA TARİHÇESİ **2**

1.1. HELLENİSTİK DÖNEM **3**

1.1.1. Hellenistik Dönemin Genel Siyasi ve Karakteristik Özellikleri 3

1.1.2. Hellenistik Dönemin Genel Sanat Özellikleri 6

1.1.3. Hellenistik Dönem'de Mimarinin Gelişimi 8

2.1. ANADOLU MİMARİSİNDE BEZEME UNSURLARI **12**

2.1.1. Anadolu Mimarisinde Genel Olarak Bezeme Elemanları ve Önemi 12

2.1.2. Malzeme Açısından Bezeme Öğelerinin Ele Alınışı 12

2.1.3. Mimari Bezemelerin Yapıda Uygulandıkları Yerler 13

2.1.4. Mimari Bezeme Unsurlarının Anadolu Dışındaki Gelişimi 13

2.1.4.a. Mısır Bezeme Sanatı 14

2.1.4.b. Yunan Bezeme Sanatı 14

3.1. MEANDER **15**

3.1.1. Tanım 15

3.1.2. Meander Motifi 15

3.1.3. Motifin Kökeni 15

3.1.4. Meander Motifinin Kullanım Alanları ve Çeşitleri 17

3.1.5. Meander Motifinin Gelişimi ve Uygulanımı 18

3.1.6. Çeşitli Meander Tiplerinin Tanımları 18

4.1. HELLENİSTİK DÖNEM'DE BATI ANADOLU MİMARİSİNDE MEANDER MOTİFİNİN UYGULANIMI 21

4.1.1. Hellenistik Dönem Yapılarında Meander Motifinin Uygulanımı 21

4.1.2. Hellenistik Dönemde Batı Anadolu'da Yer Alan Birtakım Mimari Yapılar Üzerinde Meander Motifinin Uygulanımı 22

4.1.2.1. Efes Artemision Sunağı Meander Motifleri 22

4.1.2.2. Didyma Apollon Tapınağı Meander Bezemeleri 24

4.1.2.2.a. Didyma Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Bezekleri 24

4.1.2.2.b. Tapınağın M.Ö.4.yy.Evresine Ait Ön Cephe Sütun Kaidelerinde Yer Alan Meander Bezekleri 24

4.1.2.3. Magnesia Artemis Leukophryene Tapınağı Meander Bezekleri 25

4.1.2.4. Assos Gymnasionu Meander Bezemeleri 26

4.1.2.5. Milas Müzesinde Bulunan Üç Eser Üzerindeki Meander Bezekleri 27

4.1.2.6. Çeşitli Yapılarda Görülen Meander Motifleri 28

5.1. MEANDER MOTİFİNİN KISACA DİĞER SANAT DALLARINDA ELE ALINIŞI 30

SONUÇ

KISALTMALAR

Abb. Abbildungen (Resim)

Çiz. Çizim

Env.no. Envanter numarası

Fig. Figür

Kat. Katalog

Pl. Plate (yer)

Şek. Şekil

Taf. Tafel (Levha)

Uz. Uzunluk

Yük. Yükseklik

Ölç. Ölçek

KAYNAKÇA

Akerström 1966: Ake Akeström, *Die Architektonischen Terrakotten Kleinasiens Lund*

Akurgal 1987: Ekrem Akurgal, *Griechische und Römische Kunst in der Türkei,* Mainz

Akurgal 1988: Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları İstanbul*

Anabolu 1991: Mükerrem Usman Anabolu, Batı Anadolunun Hellenistik ve Roma Devri Mimarlığında Meander Motifi,Erol Atalay Memorial Dergisi Özel sayı 1,İzmir

Anabolu 1994: Mükerrem Usman Anabolu "The Meander Motif in Iron Age South-Western Anatolica"III.Anadolu Demir Çağları Sempozyumu Bildirileri.Van,6-12 Ağustos 1990,Ankara

Armellini 1992-1993: Esmeralda Armellini, La Contribution Francaise Aux Recherces Archeologiqnes d'Ephese,Anno Accademica

Başaran 1995: Cevat Başaran, *Anadolu Mimari Bezemeleri*, Erzurum,

Bingöl 1998: Orhan Bingöl, *Magnesia ad Maeandrum(Menderes Magnesiası),*Ankara

Boardman 1997: John Boardman, *Athenian Red Figure Vases.The Archaic Period*, London,

Boardman 1974: John Boardman, *Athenian Black Figure Vases*,London

Bruneau 1972: Philippe Boardman, *Exploration Archeologigue de delos;Les Mosaıques*.Paris

Er 2004: Yasemin Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul

Erder 1967: Cevat Erder, *Hellenistik Devir Mimarisinde Kyma Recta-Kym Reversa*, Ankara

Erhat 1997: Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul

Ferrero 1988: Bernardi De Ferrero, *Batı Anadolu'nun Eski Çağ Tiyatroları*,Ankara

Freeman 2003: Carl Freeman, *Mısır,Yunan ve Roma*,Ankara

Gruben, 1966: Gottfried Gruben, *Die Tempel der Griechen*,München,

H.Mc Neill 2004: William H. Mc Neill, Çev:Alaaddin Şenel, Dünya Tarihi, Ankara

Heiner 2004: Knell Heiner, *Bauprogramme Römischer Kaiser,Verlag Philipp von Zabern,*Mainz

Jucker 1991: Ines Jucker, *Italy of the Etruscans*, Jerusalem

Kılıçkan 2002: Hüseyin Kılıçkan, *Tarih Boyunca Bezeme Sanatı ve Örnekleri*, İstanbul,

Koçhan 1995: Nurettin Koçan, Hellenistik *Çağ Mimarisinde Lotus-Palmet ve Yumurta Bezekleri*,Erzurum

Krauss 1953: T.H. Krauss, *Die Ranken der Ara Pacis*, Berlin,

Kuban 2005: Doğan Kuban, *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları*, İstanbul

Mansel 1971: Arif Müfit Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara

Mellaart 1970 : James Mellaart,*Excavatıons at Hacılar*, Ankara

Mellaart 2001 : James Mellaart,*Anadolu da bir Neolitik Kent (Çatalhöyük),* Ankara

Meyer 1957: Franz Sales, *Handbook of Ornament*, NewYork

Muss-Bammer – Büyükkolancı 2001: Ulrike Muss – Anton Bammer – Mustafa Büyükkolancı, *Der Altar des Artemisions von Ephesos Akademie der Wıssenschaften Band XII/2*, Wien

Özçelik 2002: Nazmi Özçelik, *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*,Kırşehir

Richter 1987: Gisela M.A. Richter, *A Handbook of Grek Art.A Survey of the Visual Arts of Ancient Greece*,Oxford

Rumpf 1949: Andreas Rumpf, *Yunan ve Roma Sanatı*,İstanbul,

Rumscheıd 1994: Frank Rumscheid, *Untersuchungen zur Kleınasıatıschen Bauornamentik des Hellenismus Text*,Mainz

Schede 1937: Martin Schede, *Der Tempel in Ankara*, Berlin

Schefold 1967: Karl Schefold, *Die Grechen und Ihre Nachbarn,*Berlin

Tırpan 1998: Ahmet Adil Tırpan, *Stratonikeia Augustus İmparatorlar Tapınağı*,Ankara

Trendall 1966-1967: A.D. Trendall, "Archaeology in South Italy and Sicily,1964-66"Archaeological Reports for 1966-1967, London

Turani 1971: Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi,* Ankara

RESİM LİSTESİ

Resim 1 : Neolitik Çatalhöyükten Meander ve Meander Benzeri Desenlerle Kazınmış Pişmiş Toprak Mühürler.

Resim 2a : Erken Kalkolitik Dönem Hacılar Seramiği.

Resim 2b : Erken Kalkolitik Dönem Hacılar Seramiği (Rekonstrüksiyon).

Resim 3 : Sagalassos Antoninus Pius Tapınağı Antaları.

Resim 4 : Efes Tiyatrosunun Arka Cephesinde Kullanılan M1 Olarak Adlandırılan Blok.

Resim 5 : Efes Tiyatrosunun Kapı Kısmında Kullanılan M7 Olarak Adlandırılan Blok.

Resim 6/7 : İsa Bey Camii.

Resim 8 : Efes Agorasında Yer Almış Olan, M6 Olarak Adlandırılan Blok.

Resim 9 a-b : Didim Apollon Tapınağı Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Kuşağı.

Resim 9 c-d : Didim Apollon Tapınağı Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Kuşağı.

Resim 10 a-b : Didim Apollon Tapınağının M.Ö.4.yy. Evresine Tarihlenen Sütun Kaidesi.

Resim 10 c-d : Didim Apollon Tapınağının M.Ö.4.yy. Evresine Tarihlenen Sütun Kaidesi.

Resim 11 : Magnesia Artemis Leukophryene Tapınağı Meander Bezemeleri (Rekonstrüksiyon).

Resim 12 : Assos Gymnasionu Meander Bezemeleri (Rekonstrüksiyon).

Resim 13 : Milas Parkında Yer Alan Meander Bezemeli Blok.

Resim 14 : Milas Müzesinde Yer Alan 2022 Envanter Numaralı Eser.

Resim 15 : Milas Müzesinde Yer Alan 1325 Envanter Numaralı Eser.

Resim 16 : Ankara Augustus Tapınağı Cella Duvarlarında Yer Alan Meander Kuşağı.

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1 (Res 4): Efes Tiyatrosunun Arka Cephesinde Kullanılan M1 Olarak Adlandırılan Blok.

Çizim 2 (Res 5): Efes Tiyatrosunun Kapı Kısmında Kullanılan M7 Olarak Adlandırılan Blok.

Çizim 3 (Res 8): Efes Agorasında Yer Almış Olan M6 Olarak Adlandırılan Blok.

Çizim 4 (Res 9a): Didim Apollon Tapınağı Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Kuşağı.

Çizim 5-6 (Res 9 b-c): Didim Apollon Tapınağı Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Kuşağı.

Çizim 7 (Res 9d): Didim Apollon Tapınağı Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Kuşağı.

Çizim 8 (Res 10a): Didim Apollon Tapınağının M.Ö.4.yy. Evresine Tarihlenen Sütun Kaidesi.

Çizim 9-10 (Res 10b-c): Didim Apollon Tapınağının M.Ö.4.yy. Evresine Tarihlenen Sütun Kaidesi.

Çizim 11 (Res 10d): Didim Apollon Tapınağının M.Ö.4.yy. Evresine Tarihlenen Sütun Kaidesi.

Çizim 12 (Res 13): Milas Parkında Yer Alan Meander Bezemeli Blok.

Çizim 13 (Res 14): Milas Müzesinde Yer Alan 2022 Envanter Numaralı Eser.

Çizim 14 (Res 15): Milas Müzesinde Yer Alan 1325 Envanter Numaralı Eser.

Çizim 15-16 (Res 16a-b): Ankara Augustus Tapınağı Cella Duvarlarında Yer Alan Meander Kuşağı.

Çizim 17 (Res 16c): Ankara Augustus Tapınağı Cella Duvarlarında Yer Alan Meander Kuşağı.

GİRİŞ

Meander bezemesi genel olarak bir çizgi yada banttan oluşan dik açılı yada eğrisel kıvrımların birbiri içine geçerek oluşturduğu geometrik bezeme olarak tanımlanır.

Bu geometrik motif Arkaik dönemden itibaren mimarinin yanı sıra başka sanat dallarında uzun bir zaman kullanılmıştır.

Diğer sanat dallarında birçok tipi ile kullanılmış olan Meander Motifi, çalışmamızın kapsamında ki tapınak mimarisi örneklerinde sınırlı sayıdaki tip ile karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı bir bezeme unsuru olan bu geometrik motifin tiplerini ele almak; Batı Anadolu'da tapınak mimarisin de Hellenistik döneme ait olan yapılar üzerindeki uygulanımını göstermek ve bu meanderlerin çağdaşı olan diğer sanat dallarındaki meanderler ile nasıl bir etkileşim içinde olduğunu saptayabilmektir.

Meander motifini anlatan özel bir çalışma bulunmamaktadır. Motiflerin ele alınışında genel olarak malzemenin bize gösterdiği özellikler yorumlanarak değerlendirilmiştir.

Araştırma tarihçesinde, geçmişte yapılan çalışmaların meander ile ilgili bölümleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Çalışma beş başlık altında incelenmiştir. I.kısımda, motifi ele aldığımız dönem olan Hellenistik dönem hakkında genel bilgiler verilip dönemin sanat özellikleri ve mimarisinin gelişimi üzerinde durulmuştur. II.başlık altında, Bezeme örgeleri ve bu örgelerin Anadolu dışındaki gelişimi de ele alınmıştır. III.kısımda, Meander Motifinin tanımı, kökeni üzerinde durulmuş, motifin gelişimi kullanım alanları ve tiplerinden bahsedilmiştir. IV.kısımda, Batı Anadolu'da yer alan bazı tapınaklar da motifin uygulanımı, malzeme üzerinde gösterdiği özellikler resim ve çizimlerle ifade edilmiştir. V.başlık altında da Motifin diğer sanat dallarındaki ele alınışından kısaca bahsedilmiştir.

ARAŞTIRMA TARİHÇESİ

Hellenistik dönem tapınak mimarisinde Meander Motifini anlatan özel bir çalışma bulunmamaktadır. Sadece bazı kitap ve makalelerin geometrik bezemelerle ilgili bölümlerinde meander motifi hakkında kısa bilgiler verilmektedir.

Mimari üzerine yazılmış kitaplarda yine süsleme kısmında meander motifine değinilmiştir. Akerström, Arkaik dönemde Anadolu'daki mimari terracotalar üzerinde yer alan meander motifli örneklerden bahsetmiştir.[1]Mükerrem Usman Anabolu, makalesinde Batı Anadolu'nun Hellenistik ve Roma dönemi yapılarındaki meander motiflerini incelemiştir.[2] Ayrıca Anabolu "Demirçağı'nda Güneybatı Anadolu'da Meander Motifi"[3]adlı makalesinde seramik, heykel, mimari terracotta, levha ve lahitler üzerindeki meanderlerden örnekler vermiştir. Rumscheid, Anadolu'daki Hellenistik döneme ait arşitrav, sima, geison ve sütun başlıkları gibi mimari yapılarda yer alan meanderleri geometrik süsleme başlığı altındaki meander maddesinde anlatmış ve katolog oluşturarak Anadolu dışında yer alan örnekler arasında bağlantı kurmuştur.[4] Prof.Dr. Ahmet Tırpan ise "Stratonikeia Augustus-İmparatorlar Tapınağı" adlı kitabında rölyefli bloklar bölümünde mimari yapılardaki podyum tacı, orthostat tacı, sütun kaidesi, baştaban tacı, geison süsü olarak kullanılan meandere Anadolu, Suriye, Yunanistan'dan örnekler vererek Stratonikeia Augustus İmparatorlar Tapınağındaki meander dizisini diğer tapınaklardaki meanderler ile karşılaştırmıştır.[5]

Yunan Sanatı hakkında genel bilgiler veren kitaplardan; Meyer, süsleme motiflerinin tanımlanıp çizimlerinin yer aldığı kitabında meanderin kaynağının tekstilde olduğunu ifade etmiş ve meanderin çeşitli medeniyetlerde görülen stilleri hakkında bilgi vermiştir.[6] Richter'de, kitabının süsleme adlı bölümünde geometrik, orientalizan M.Ö.6.yy.-5.yy. ile M.Ö.5.yy-3.yy dönemlerindeki başlıca süslemelerin isimlerini yazarak bir liste oluşturmuştur.[7]

---

[1] Akerström 1966, 160
[2] Anabolu 1991, 3-6
[3] Anabolu 1994, 1-8
[4] Rumscheid 1994, 284-285
[5] Tırpan 1998, 51-52
[6] Meyer 1957, 128
[7] Richter 1987, 123

1.1. HELLENİSTİK DÖNEM

1.1.1. Hellenistik Dönemin Genel Siyasi ve Karakteristik Özellikleri

Büyük İskender'in Hellespont'u geçtiği M.Ö.334 yılı bütün dünya için büyük önem taşıyan yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Droysen'den beri "Hellenistik Çağ"olarak bilinen ve Augustus ile son bulan bu tarihi dönemde, Hellen uygarlığı Asya ve Afrikaya kadar yayılmıştır.[15]

Makedonya Kralı II.Philippos M.Ö.359-336 yılları arasında krallık etmiştir. II.Philippos önce komşu barbar ülkeleri İllirya'yı ve Trakya'yı fethettikten sonra Yunanistan'a yöneldi. Philippos'un ordusu, Makedonya birliklerinin oğlu İskender yönetiminde kazanacağı daha parlak zaferlerin habercisi olarak her yerde başarılar elde etmiştir.[16]

Büyük İskender babasının ölümü üzerine 20 yaşında Makedonya Kralı oldu. II.Philippos'un ölümüyle birlikte Yunanistan'da, Makedonya ile olan ittifaktan (Korinth İttifakı) ayrılmak için yer yer isyanlar çıkmıştır. İskender o sırada Kuzey batı sınırını güvenlik altına almak için Tuna boylarında bulunuyordu. İsyan üzerine hızla Trakya üzerinden Teselya'ya girerek isyancı şehirlerin isyanını bastırdı. Hatta ceza olarak Thebai şehrini yakıp yıktı ama Yunan uygarlığının merkezi olan Atinaya o da babası gibi dokunmayarak anlaşma yapmayı tercih etti. Ardından Korinth Kongresini toplayarak kendini Perslere karşı girişilecek sefere başkomutan seçtirdi.[17]

M.Ö.334 yılında İskender Çanakkale Boğazı'ndan Anadolu ya geçmiştir. Amacı Pers donanmasını da ele geçirmek ve Akdeniz ülkelerini de fethettikten sonra Asya içlerine ilerlemekti. Anadolu'ya giren İskender'in ordusunu, Persler Granikos (Biga) çayı kıyısında karşıladılar. Burada yapılan Granikos Savaşın'da Makedonyalılar Persleri büyük bir bozguna uğratmıştır ve Pers ordusu dağılmıştır.(M.Ö.334) Bu zafer İskender'e Toroslara kadar olan tüm Anadolu'nun

---

[15] Akurgal 1988, 205
[16] Mcneill 2004, 233
[17] Özçelik 2002, 266

kapılarını açıyordu. [18] Ertesi yıl İskender Torosları aşarak Kilikya'ya girmiş ve Suriyeyi ele geçirmek amacıyla güneye doğru ilerlemiştir. İskenderun körfezinin doğusunda Persler'le tekrar karşılaşılmıştır. M.Ö.333 yılında yapılan İssos savaşı ile İskender Persleri tekrar bozguna uğratmıştır. Güneye ilerleyen İskender kısa sürede Suriyenin Akdeniz kıyısındaki ve kıyıya yakın şehirlerini fazla direnişle karşılaşmadan elde etmiştir.[19]

Hellenistik uygarlık Anadolu'da gelişip büyümüştür. Bu dönem boyunca Anadolu'yu iki değişik tipte krallar yönetmiştir. Aiolia'da ve İonia'da egemen olan Bergama kralları (M.Ö.283-133) gerçek Hellen uygarlığının temsilcileri ve koruyucularıdırlar. Bithynia kralları da (M.Ö.327-74) Hellen uygarlığının önderleri olmuşlardır. Buna karşılık Pontus kralları (M.Ö.302-36) İskenderin dış görünümüyle Hellen'li olan ancak Doğulu içerik taşıyan kültür politikasını yürütmüşlerdir. Kommagene kralları da bu ikinci tipin temsilcileridir.[20]

İskender bütün bunların ardından Mısır'a girmiştir ve buradaki Pers satrabı Memfis'i ve Mısır hazinesini İskendere teslim etmek zorunda kalmıştır. Pers idaresinden yılmış olan Mısırlılar İskenderi bir kurtarıcı olarak selamladılar.[21] İskender burada daha sonraları Akdeniz'in en büyük şehirlerinden biri olacak İskenderiye kentini kurmuştur.

İskender'in ordusu ve Persler Erbil yöresindeki Gaugamela ovasında bir kez daha karşılaşmışlardır. Bu savaştan gene zaferle çıkan Makedon ordusu olmuştur. (M.Ö.331) M.Ö.330 yılında son Pers egemeni III.Darius'un kendi adamları tarafından öldürülmesi üzerine İskender, kendisinin Darius'un yasal ardılı ve öcünü alacak kişi olduğunu ileri sürdü. Bununla İskender _ Yunan Biçimi_ kentler kurucusu ve Yunan kahramanlık ülküsünün örneği rollerini bırakmış olmadı. Çünkü İskender dünyayı ele geçirmeyi düşünüyordu.[22] Dönemin en önemli siyasi politikası da bu amaca uygun gelişim gösteriyordu. Bununla birlikte İskenderin İranlılara din

---

[18] Özçelik 2002, 267
[19] Özçelik 2002, 267
[20] Akurgal 1988, 206
[21] Özçelik 2002, 268
[22] Mc Neill 2004, 233

ve yerel yönetim özgürlüğü tanımış olması, bazı yerlere yerli satrapları ataması bir dünya devleti kurmak idealinde olduğu fikrini de güçlendirmektedir.

Bazı kaynaklar İskender'in İran'ı ele geçirdikten sonra Türkistan istikametine yöneldiğini; ancak Türkistan kavimleri karşısında fazla başarılı olamayınca bu harekette ısrarlı olmadığını belirtirler.[23] İskender bu toplumlarla düşman kalmak yerine dost olmayı tercih eder. Hatta onlarla evlilik yoluyla akrabalık ilişkisi kurmaya çalışır.

Son olarak Büyük İskender Hindistana sefer düzenler. İskender'in birlikleri Kuzey Batı Hindistan'ı fethettikten sonra, daha ileriye Ganj Vadisine doğru yürümeyi reddedince İskender büyük bir hayal kırıklığına uğramıştır.[24] Bunun akabinde İskender ordusuyla birlikte geri dönmüştür. Babil'e geldiğinde sıtmadan ölmüştür. (M.Ö.323)

İskender'in genç yaşta ölümü, gerçekleştirmek istediği düşüncelerinin yarım kalmasına yol açmıştır. M.Ö.3.yy.'ın sonlarına doğru Hellenizm dünyası son derece karışık bir şekil almıştır.[25] İmparatorluk kısa sürede parçalanmış ve generalleri arasında paylaşılmıştır. İskender'in komutanları arasında da 20 yıl kadar süren bir çatışma dönemi yaşanmıştır. M.Ö.301 yılında gerçekleşen İpsos Savaşı ile biten mücadelenin arkasından üç büyük devlet ortaya çıkmıştır. Bunlar: Mısır'da Ptolemaioslar, Asya'da Seleukoslar, Makedonya'da Antigonouslardır. Bu devletlerde bir süre sonra Romalılara karşı koyamamış ve onlar tarafından ortadan kaldırılmışlardır.

Hellenistik Dönemin karakteristik özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Hellenistik dönemde eski Yunanistan'ın karakteristik şehir devleti (polis) anlayışının tam tersine geniş ve mutlakiyetçi devletler kurulmuştur. Bu dönemde

---

[23] Özçelik 2002, 269
[24] McNeill 2004, 233
[25] Mansel 1971, 478

insanlar arasında kozmopolit bir anlayış yani dünya yurttaşlığı görüşü hakim olmuştur. İnsanlar için ayrım ölçüsü artık aydın olmak-aydın olmamaktı.[26]

1.1.2. Hellenistik Dönemin Genel Sanat Özellikleri

Hellenistik kelimesi, Almanca'daki "Hellenismus" sözcüğünden gelir.[27] Hellenismus terimi bu dönemde Yunan sanatının doğu gelenekleriyle kaynaştığını düşünen bilim adamları tarafından kullanılmıştır.

Hellenistik Dönemde Klasik üslubun yerine çok süslü, gösterişli bir imparatorluk sanatı doğar.[28] Büyük kitaplıklar, müzeler kurulur. Eski tanrılara olan inanç zayıflar. Kralları öven eserler görülür ve saray sanatı doğar. Dönem içerisinde kişisel felsefi görüşlerin halk arasında önem kazanması, kişi ile ilgili olan değerlerin sanat eserinde yansımasını sağlar. Bu yüzden toplumun itibar ettiği ideal, tanrısal değerler dolayısıyla tapınak önemini yitirir.[29] İnsanlara ait olan büyük mezar yapıları (Mouseleum)'lar ortaya çıkar.

Hellenistik Dönemde büyük monarşiler kurulunca yeni sanat merkezleri doğdu. Yeni inanç ve kültürler, sanatın şekillenmesine etki ettiler.[30] Genel olarak bakıldığında toplum için önemli olan bütün klasik değerler önemini yitirmiştir. Bu değişim yeni bir toplum yapısını ortaya çıkardığı gibi eski sanat anlayışına yeni görüşlerin katılmasıyla orijinal bir Hellenizm sanatı doğmuştur.[31]

Genel olarak dönemin sanat özellikleri ele alındığında mimari alanda tapınaklar kadar sivil mimariye de önem verilmiştir. Müstakil evlerin mimarisi daha önceki örneklere göre daha dikkat çekicidir. Bu tarz müstakil evler duvar resmi ve mozaik işçiliği hakkında oldukça bilgi vericidir. Evler geniş ve çok daha konforlu olmakla birlikte, bir avlu etrafında kümelenmiş içe dönük odalardan meydana gelen

---

[26] Özçelik 2002, 271
[27] Boardman 1997, 216
[28] Turani 1971, 156
[29] Turani 1971, 156
[30] Özçelik 2002, 273
[31] Özçelik 2002, 273

yaygın Akdeniz planına sadıktırlar. Evlerin dış cephelerine genelde bir mimari düzen veya süsleme uygulanmamıştır.[32]

Estetik kaygılar nedeniyle bu döneme kadar Yunanlı mimarlar kemerin kullanım önemini bilmelerine rağmen kemer kullanımından kaçınmışlardır; fakat bu dönemde kemer sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır.

Dönem, Heykel sanatı açısından değerlendirildiğinde Roma kopyalarından ziyade orjinal eserlerle çalışma fırsatı vardır. Sanatçıyı ideal gerçekçiliğin ötesine taşıyacak tek şey, onu etki yaratmak için kullanmak, diğer bir deyişle heyecan, ruh hali ve her ne kadar tüm ayrıntılarıyla olmasa da hayattan portrelerle genele değil özele yoğunlaşmaktır.[33] Dönemin asıl karakteristik özelliğini heykel grupları yansıtır. Hikayeci gruplar olarak da adlandırabileceğimiz bu çalışmalar hem bir öyküyü anlatır, hem de olayın kahramanlarının duygularını aktarır.[34]

Hellenistik dönemin küçük kil ve tunç figürinleri de orijinal kompozisyonlar sunmaktadır. Hellenistik dönemde Yunanistan'da bir çok zenci köle bulunmaktaydı. Dönemin kilden ve tunç'tan yapılmış figürinlerinde de zenci ve akrobat figürinlerine rastlamak mümkündür.[35]

Takılar da, Hellenistik dönemde renk unsuruna daha çok önem verilmiş ve kakma cam, yarı değerli taş ve mine kullanımı yaygınlaşmıştır. Camda üfleme tekniğinin öğrenilmesi Hellenistik dönemin sonuna doğru olmuştur.[36]

Son olarak, Hellenistik dönemin duvar resimlerine değinirsek; bu dönemde de diğer dönemlerde olduğu gibi duvar resimlerine az rastlanmaktadır. Genelde bu örneklerde ikinci sınıf ve karakteristik olmayan örneklerdir.[37]

---

[32] Boardman 1974, 222
[33] Boardman 1997, 226
[34] Boardman 1997, 234
[35] Boardman 1974, 241
[36] Boardman 1974, 250
[37] Boardman 1974, 253

1.1.3. Hellenistik Dönem'de Mimarinin Gelişimi

Doğu etkilerinin yavaş yavaş yoğunlaşmasına bağlı olarak M.Ö.2.yy.'da akıl yerine hissi daha çok yeğleyen bir mimari anlayış ortaya çıkar. Buna göre oranlar daha çok abartılmıştır, derin ve çok kolonlu pronaoslar, daha zengin bir silme sistemi, daha yoğun bir süsleme eğilimi bu çağın yapılarında kendini belli eder.[38]

Hellenistik dönemde mimari alanda eski mimari üsluba bağlı kalınmıştır. Bu dönemde mimarlar yine Dor, İon, Korint tarzlarını karıştırarak kullanmışlardır. Dor sütunu M.Ö.4.yy.'da kazanmış olduğu ince-uzun hatlarını ve gergin ekhinusunu korur durumdadır. Eski görkemli yapılar Hellenistik dönemde Hellen mimarisinin gelişmesine engel oluyordu.[39]

Hellenistik dönemde tapınak inşasında İon nizamı rağbet görmüştür.[40] Hellenistik mimarinin yeni özelliklerini, Hermogenes'in getirdiği yeniliklerle paralellemek mümkündür. Hermogenes getirdiği yenilikleri evre evre uygulamıştır. Bu yeni özellikler daha belirgin olarak Magnesia'daki Artemis Tapınağında görülür.[41]

Hellenistik dönemde tapınaklar da, naos etrafındaki revakların rahat bir saçak altı teşkil edecek şekilde genişletme söz konusudur. Böylece Pseudodipteros'tan (yalancı çift sıra sütun) bahsetmek mümkündür. Çift sıra kolon konulması gereken bir açıklığa tek kolon koyarak daha rahat bir mekan hissi yaratan bu düzenin yaratıcısı Hermogenes'tir.[42] Böylece bu geniş direkler arası halkın en önemli sohbet ve buluşma yerlerinden birini oluşturuyordu. Ayrıca güneşin ışınlarıyla parlayan beyaz sütunlarla bu geniş koridorlardaki derin gölgeler ışık-gölge oyunları yaparak çok hoş bir görünüm oluşturuyordu.[43]

---

[38] Kuban 2005, 97
[39] Akurgal 1988, 206
[40] Rumpf 1949, 99
[41] Akurgal 1988, 208
[42] Kuban 2005, 98
[43] Akurgal 1988, 208

Hellenistik dönemin barok ve taşkın karakteri olarak niteleyebildiğimiz yeni bir özelliğide, köşe palmetlerinin kendi sınırlarından taşarak yumurta dizisi üzerine uzanmalarıdır.[44]

Hermogenes tapınakları, sütun alt çapının, iki sütun arasındaki açıklığa olan oranlarına göre sınıflandırmıştır. Buna göre Hermogenes 5 tip geliştirmiştir.

1- Pyknostylos: Çok dar aralıklı sütun sırası

2- Systylos: Dar aralıklı sütun sırası

3- Eustylos: Güzel aralıklı sütun sırası

4- Diastylos: Genis aralıklı sütun sırası

5- Areostylos: Çok geniş aralıklı sütun sırası

Geniş sütun aralıkları ve pseudodipteros plan nedeniyle geniş pterona olan ilgi bütün Geç Helen Mimarisinin genel eğilimini yansıtmaktadır. Bunun açıklamasını da Hellenistik mimari düşüncesinde aramak gerekir. Bu dönemin mimarları yapılarının ağırlığını azaltmayı ve mümkün olan en ideal hafifliği sağlamayı amaç edinmişlerdir. Geç Hellenistik dönemin mimarları geniş aralıklı sütun sistemini halk yapılarında da uygulamışlar ve hatta sütunlar arasındaki uzaklığı daha da geniş tutmuşlardır.[45]

Korinth başlığı ilk olarak, Anadolu'daki yapılarda gelişmiştir. Bu başlık tipi zengin bitki motifleriyle uzaktan ışık-gölge kontrastları oluşturmuş ve Hellenistik dönemin estetik duyarlılığına kendini uydurmuştur.[46]

Hellenizm akımı, yeni icad edilen anıtsal sunak yapı tipinde İon nizamının kullanılması hususunda da orjinalliğini göstermiştir.[47] Bu anıtsal sunaklardan en önemlisi Bergama Zeus Sunağıdır. Bu sunak daha önceki dönemlerin anlayışında bir

---

[44] Akurgal 1988, 208
[45] Akurgal 1988, 209
[46] Akurgal 1988, 211
[47] Rumpf 1949, 99

dinsel eser değildi. Daha çok Bergama halkının Galatlara karşı kazandıkları zaferin bir simgesi olan, alımlı ve ölçülü özgünlükte bir yapıydı.[48]

Hellenistik Dönemin en büyük özelliklerinden biri de mimarinin dinsel etkilerden oldukça arınmış olmasıdır. Bu başarının gerçekleşmesinde Erken Hellen Çağlarında çok kuvvetli olan dinsel duyguların giderek zayıflamasının etkisi olmuştur. Dinsel yapılar kentin en önemli yapıları olma özelliğini kaybetmişlerdir. M.Ö.2.yy.'da tapınaklar boyutları açısından küçük oranlara indirilmişlerdir.[49]

Dini etkilerin azalmasıyla birlikte Hellenistik dönemin mimariye en önemli katkılarından biride Roma Döneminde kullanılacak bir çok yapı tipinin bu dönemde gelişmiş olmasıdır.[50] Örnek olarak stoaları, pazar yerlerini, gymnasionları, tiyatroları, bouleuterionları verebiliriz.

Hellenistik Dönem'de aksiyal kompozisyonlar, podyumlu ve önü merdivenli tapınak ve çok katlı yapılar gibi sonradan Roma Çağında anıtsal mimarinin sözlüğünde önemli yer tutacak olan biçimler gelişmiştir.[51]

Hellenistik dönem yapılarının ön yüzleri, hiçbir zaman Roma çağında olduğu üzere gerçek anlamda bir cephe olarak geliştirilmemiştir.[52]

Hellenistik dönemde tapınağın yanı sıra saray inşaatı'da önem kazanmıştır ve bu konuda da daha çok doğu mimarisinden faydalanılmıştır ama binalara Yunan üslubunun verilmesi işi de başarıyla uygulanmıştır.[53]

Hellenistik Dönem'de şehir planlamasında da "Hippodamos" adı verilen plan tipi uygulanmıştır. Bu plan tipinde sokaklar birbirine paralel giden ve birbirini dikey olarak kesen bir şekle bürünmüştür.[54]

---

[48] Akurgal 1988, 211
[49] Akurgal 1988, 211
[50] Kuban 2005, 97
[51] Kuban 2005, 97
[52] Akurgal 1988, 213
[53] Özçelik 2002, 273
[54] Özçelik 2002, 273

İon Tapınağının organik gelişmesi ve Hellenistik Dönem'in yeni estetik duyarlılığı, yeni mimari biçimin doğmasına neden olan etkenlerdir. Hellenistik mimarideki gerçek ilerici gelişmeler Anadolu'da M.Ö.2.yy. içinde oluşmuştur. M.Ö.2.yy. Hellenistik sanatın altın çağı olmuştur.[55]

[55] Akurgal 1988, 213

2.1. ANADOLU MİMARİSİNDE BEZEME UNSURLARI

2.1.1. Anadolu Mimarisinde Genel Olarak Bezeme Elemanları ve Önemi

Anadolu mimarisinde her dönemde çeşitli mimari bezeme unsurlarına rastlamak mümkündür. Örneğin: Lotus-Palmet motifi, İnci-yumurta dizisi, Akanthus yaprağı, Lesbos Khymationu, İon Khymationu, Ranke (kıvrık dal) motifi, Meander motifi, Kyma Rekta-Kyma Reversa profilleri, Sima profilleri, Anthemion kuşağı vb. bu tip süslemelerin stil ve biçim gelişmeleri bilim adamları tarafından incelenmektedir. Bu tip mimari bezeme elemanları bazı yapıların tarihlendirilmesinde önemli bir fonksiyon taşır.

Genel olarak ele alındığında yapılarda uygulanan bezeklerin biçim ve gelişimini izleyebilme açısından Anadolu da Hellenistik döneme dayalı merkezlerin başında İonia Bölgesi gelir.[56]

2.1.2. Malzeme Açısından Bezeme Öğelerinin Ele Alınışı

İlk süsleme öğeleri ahşap ve pişmiş topraktandı. Klasik çağdan başlayarak bunlar yerini taş malzemeye bırakmıştır.[57]

Bölgelere göre kullanılan malzeme değişiklik göstermekle birlikte İonia Bölgesinde değişik grenli beyaz mermer kullanılmıştır.[58] Bunun paralelinde Anadolu Hellenistik ve Roma mimarisine özgü Ephesos da ki yapılarda da nitelikli beyaz mermer kullanımı söz konusudur.[59]

Atölye yada usta kadar bezemelerin işlendiği malzemelerin niteliği de işçilikte göze çarpar ölçülere varabilen farklılaşmaların nedenidir. İlk bakışta göze çarpabilecek yerlerde gözlemlenen özen yanında yapının diğer kesimlerinde, salt

---

[56] Başaran 1995, 27
[57] Erder 1967, 8
[58] Başaran 1995, 12
[59] Schede 1937, 9

doldurmaya yönelik süslemelerde izlenebilen önemsemezlik aynı yapıda bile farklı görünümde bezeklerin varlığı çarpıklığını ortaya çıkarmıştır.[60]

Hellenistik çağda yapılan yapıların büyük oranda Roma döneminde onarımlarla değiştirilmeleri söz konusuydu. Bunun sonucunda bezemelerde tahribe uğramıştır.

2.1.3. Mimari Bezemelerin Yapıda Uygulandıkları Yerler

Mimari bezemeleri işleyen ustalar yapının amaca uygun tüm alanlarını bezeklerle donatmaya özen gösterirken, dışarıdan görülebilen kısımlara da öncelik vermişlerdir. Bu amaçla seyircinin dikkatini çeken sima ve friz bezekleri büyük ve gösterişli, izleyiciye uzak olan geison, friz üstü ve altı, arşitrav üstü ve tavan kasetlerinde ise daha yalın ve zarif bezemeler işlenmiştir.[61]

Diğer birçok bezeme öğesi gibi Meander Motifi de kendisini özellikle yapıların dış kısımlarında göstermiştir.

2.1.4. Mimari Bezeme Unsurlarının Anadolu Dışındaki Gelişimi

Özellikle Hellenistik devirden, Geç İmparatorluk Dönemine kadar uzayan geniş bir evreyi ele alan çalışmalar, Hellenistik Anadolu bezemelerinin batıya aktarıldığını ortaya koyar. Örneğin; Th.Krauss, Ara Pacis'in kıvrık dal motiflerinde Bergama sanat okulunun önemini vurgular ve Geç Cumhuriyet ile Erken İmparatorluk dönemi bezeme motiflerinin doğrudan doğruya doğudan aktarıldıklarını savunur.[62]

Başkent Roma'daki bezemeler belirli bir biçim gelişimine oturtulamamıştır. İlk çalışmalar amatör kişilerin ve mimarların çizimleriyle Rönesans devrinde başlatılmış, 19.yy. sonlarına doğruda Roma yapılarının genel özelliklerini içeren ilk bilimsel çalışmalara geçilmiştir.[63]

---

[60] Başaran 1995, 12
[61] Koçhan 1995, 20
[62] Krauss 1953, 30
[63] Başaran 1995, 4

Hellenistik dönemde mimari ve bezeme sanatı açısından ortaya çıkan yenilikler kendisini Roma döneminde daha da geliştirmiştir. Bezek türleri Roma döneminde çeşitlenmiş ve zenginlik kazanmıştır. Dış yüzeyi baştan aşağı süslemeyi amaçlayan sanat anlayışı gelişmiştir.[64]

2.1.4.a. Mısır Bezeme Sanatı

Bu sanat geleneklere ve kurallara bağlı olarak gelişmiştir. Konularını geometrik şekillerden, yerel bitkileri olan lotus ve papirüs yaprak biçimlerinden almıştır. Yunan bezemeleri ile çok yakın benzerlikleri vardır. Özellikle kenar bezemelerinde kullanılan "Fret" tipi örgeler Mısır bezemelerinde bütün yüzeyi kaplar ki Yunan sanatında uygulanış şeklinden farkı budur.[65]

2.1.4.b. Yunan Bezeme Sanatı

Hellenistik çağın başarısı bu alanda da kendini göstermiştir. Yunan bezemeleri, mimari yapıtların düzenine uygun şekilde geliştirilmiştir. Örgeler, düzgün ve açık çizgilerle biçimlendirilmiştir. Yunan bezemelerinin özünü kapsayan "fret" türü örgelerin Mısır sanatından alındığı sanılmaktadır. Bu bezeme türü daha öncede Ön Asya ve Orta Asya[66] da ki insanlar tarafından eşyalar üzerinde kullanılmıştır. Mısırlı ve Orta Asya kökenli sanatçılar, Fret tipi örgeleri sürekli çizmenin güzellik bakımından gerekli olmadığını düşünmüşlerdir; oysa Yunanlılar, bu örgeleri kesintisiz devam ederek çizmişler ve kenar bezemesi şeklinde kullanmaya özen göstermişlerdir.

---

[64] Başaran 1995, 16
[65] Kılıçkan 2002, 54
[66] Kılıçkan 2002, 55

3.1. MEANDER

3.1.1. Tanım

Genel anlamda "Kıvrım" manasına gelir. Aslı eski Yunanca da "MAİANDROS" olarak geçer.

3.1.2. Meander Motifi

Meander Motifi genel olarak bir çizgi yada banttan oluşan dik açılı yada eğrisel kıvrımların birbiri içine geçerek oluşturduğu geometrik bezeme olarak tanımlanır. Meander kelimesinin kökenine inildiğinde "çok dönüşlü" olarak nitelendirilen ve antik adı "Maiandros" olan Anadolu'daki Büyük Menderes nehrinin coğrafi anlamdaki niteliklerinin geometrik boyuta dönüştürülmesiyle ortaya çıkan bir bezeme motifi olduğu görülmektedir.[67] Meander motifi; fret (Antik Yunan ve Roma Sanatında kullanılan zikzak biçiminde birbirine geçmiş geometrik bezeme motifi.Yunan anahtarı da denir.) asık yolu, sapak olarak da bilinir.

Eski bir Knossos atasözü der ki: Meander motifleri tıpkı bir labirent gibidir. Genellikle labirent tanımı özellikle M.Ö.7.6.yy. lar için söylenmiştir. Atina'daki ulusal bir müzede buna örnek olarak çeşitli Meander blokları kullanılarak dekore edilmiş bir labirentin giriş ve çıkış kapıları belirginleştirilerek kullanılmıştır. Labirent ve Meander bloklarının bir arada kullanılması dünyada bir ilk ve çılgınlık olarak adlandırılmıştır. Bu durum Herodot tarafından Mısır labirentleriyle kıyaslanmıştır.[68]

3.1.3. Motifin Kökeni

Meander motifinin kökenini aramaya gidersek bu yol bizi Menderes nehrine kadar götürür. Aynı coğrafi özelliklere sahip olan Batı Anadolu'daki iki menderes nehrinden küçük olanı antik dönemde "Kaistros" ismini taşır, büyük olanının ismi ise ünlü ozan Homeros'un destanı İliada'daki dizelerde "Maiandros"[69]olarak ilk kez

---

[67] Erhat 1997, 198 ; Bingöl 1998, 5
[68] Muss-Bammer-Büyükkolancı 2001, 57
[69] Homeros 869

geçer. Büyük Menderes nehri adının coğrafi tanımına[70]da uygun olarak akışını, döküleceği Ege Denizine ulaşıncaya kadar hiçbir kesinti yapmadan yatağını, dönüşlerini sık sık ve sürekli değiştirerek, kıvrımlarını durmadan zenginleştirerek gerçekleştirmektedir. Bu özelliklerinden yola çıkarak Meander'i Menderes nehrinin coğrafi anlamdaki niteliklerinin geometrik boyuta dönüştürülmesiyle ortaya çıkan bir bezeme motifi olarak kabul edebiliriz. "Maiandros"un yalnızca bir bezeme motifi olarak değil de kökenini vurgular şekilde bir simge olarak kullanıldığını bildiğimiz yerlerin başında ünlü antik kentlerimizden biri olan "Magnesia" gelmektedir. İsimlendirilirken coğrafi yerleri belirtilen antik kentlerden konumu ile en çok özdeşleşen Menderes Magnesiası dır. Magnesia kentinin kuruluş öyküsünde "çok dönüşlü" olarak nitelendirilen Maiandros nehri kendi adını ve özelliklerini verdiği meander motifinin Magnesia sikkesi üzerinde yer almasıyla Magnesia kenti için simgeleştirilmiş ve böylece evrenselleştirilmiştir.[71]

Magnesia Sikkesi

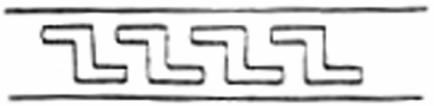
[70] Menderes; yatak eğimi azalmış sularda bir akarsu yatağının az eğimli tabanlarında ve ova düzlüklerinde çizdiği,genellikle ardı ardına birbirini izleyen U biçimli büklümlere yada S harfine benzeyen kıvrıma verilen isimdir.
[71] Bingöl 1998, 5

3.1.4. Meander Motifinin Kullanım Alanları ve Çeşitleri

Kullanım alanı çok geniş olan Meander motifi mimari, seramik, duvar resmi, terracotta mimari plaka, lahit, kumaş, takı, stel, sikke, kandil, mobilya ve heykel üzerinde yaygın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Meander motifi başlangıçta ilk olarak;

1- Kesik Meander 2- Çengel Meander 3- Ağaç Meander 4-Mazgal Meander gibi ilkel tipler olarak karşımıza çıkmıştır. Daha sonra bu motif gelişimini sürdürmüş ve birçok değişik tiplere bürünmüştür. Meander motifi; kendi içinde farklı tiplere ayrılmasıyla ve meanderler'in aralarına yerleştirilen doldurma motiflerinin çeşitliliği ile diğer geometrik motiflerden farklı özelliklere sahiptir.

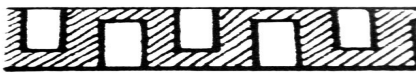
Kesik Meander

Çengel Meander

Ağaç meander

Mazgal Meander

3.1.5. Meander Motifinin Gelişimi ve Uygulanımı

Bu motifin geçmişi neolitik çağlara iner.[72] Bunu doğrular nitelikte şu örnekler verilebilir: Neolitik dönem Çatalhöyüğünü öne çıkaran özelliklerden biride pişmiş toprak mühürlerdir. Tabaka VI dan II'ye kadar görülürler. Bu mühürlerin, yaygın olarak spiral, menderes ve menderes benzeri desenler kazınmış düz bir baskı yüzeyi bulunur.(Res.1)[73] Neolitik dönemde bu durum görülürken Erken Kalkolitik Dönemde de Hacılar seramiğinde de bu motifin uygulandığını görüyoruz. (Res.2 a-b)[74] Ancak bu motif kendini asıl Yunan sanatında bulmuştur. Demir Çağı boyunca da sıkça kullanılmıştır. Bu motifin gelişimini Grek sanatının Geometrik stil döneminde tamamlamış olduğunu söylemek mümkündür.

Meander motifi bir anlamda sonsuzluğu anlatmak istemiştir. Motifi, yinelenen motifler kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Yinelenen motifler genelde bir birim motifin tekrarından oluşan ve süreklilik gösteren motiflerdir. Düz yüzeyler üzerinin bezemesinde yaygın olarak kullanılmıştır.[75]

Meander motifi duvar resimlerinde boyama yolu ile işlenirken genelde mimaride kabartma halinde işlenmiştir.[76]

3.1.6. Çeşitli Meander Tiplerinin Tanımları

Meander motifi birçok değişik tipleri ile karşımıza çıkar. Bunlardan birkaç tanesini ele alırsak;

1- Çengel Meander: Meanderin kolları dönüşler yaparak bir çengel gibi sonlanmaktadır. (Tablo:1; Şek.1)

2- Mazgal Meander: Meanderin kolları bir mazgal sırası şeklinde düzenli aralıklarla devam eder. (Tablo:1; Şek.2)

---

[72] Anabolu 1991, 3
[73] Mellaart 2001, 158
[74] Mellaart 1979, 67
[75] Erdem 1996, 101
[76] Erdem 1996, 100

3-Kırık Meander: Meanderin kolları sürekli değildir ve kopuktur. (Tablo:1; Şek.3)

4- Anahtar Meander: Bu meander anahtar dişlerini anımsatan I harfi şekline sokulmuş kolların birbirine ters bakan gamalı haç oluşturmasıyla meydana gelmiştir. (Tablo:1; Şek.4)

5- Gamalı Haç Meander: Bu meander tipi kendi içinde de bir takım çeşitlere ayrılır; ele alırsak:

a- Düz Gamalı Haç Meander: Meander'in kolları kesintisiz olarak devam eder ve belirli noktalarda birbirlerini kesip gamalı haç oluşturur. Etki yalnızca iki boyutludur ve düz meander olarak bilinir.[77] (Tablo:1; Şek.5a)

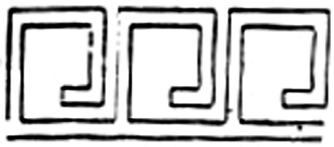
b-Perspektif Gamalı Haç Meander: Düz meanderden farklı olarak, meander'in kolları belirli noktalarda birbirlerini keserek yanal perspektif şeklinde gamalı haç oluşturur. Meander üç boyutlu etkisini verir ve perspektif meander olarak tanımlanır.[78] (Tablo:1; Şek.5b)

c-Doldurma Motifi İçeren Düz Gamalı Haç Meander: Düz meander'in kollarının oluşturduğu gamalı haçların arasında yer alan karelerin içine daire, kare, yıldız, rozet, çiçek gibi çeşitli geometrik, bitkisel motiflerin yada çeşitli hayvan figürlerinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. (Tablo:1; Şek.5c)

d-Doldurma Motifi İçeren Perspektif Gamalı Haç Meander: Perspektif meander'in kollarının oluşturduğu gamalı haçların arasında yer alan karelerin içine daire, yıldız, rozet, çiçek gibi geometrik, bitkisel motiflerin yada çeşitli hayvan figürlerinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. (Tablo:1; Şek.5d)

---

[77] Bruneau 1972, 54
[78] Bruneau 1972, 54

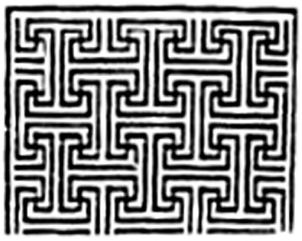
ŞEKİL : 1

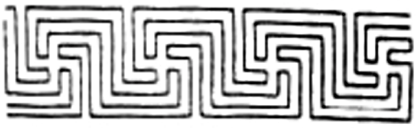
ŞEKİL : 2

ŞEKİL : 3

ŞEKİL : 4

ŞEKİL : 5A

ŞEKİL : 5B

ŞEKİL : 5C

ŞEKİL : 5D

Tablo 1

4.1. HELLENİSTİK DÖNEM'DE BATI ANADOLU MİMARİSİNDE MEANDER MOTİFİNİN UYGULANIMI

4.1.1. Hellenistik Dönem Yapılarında Meander Motifinin Uygulanımı

Hellenistik dönemde mimaride görülen gelişmelerin ve yeniliklerin yanında bezeme sanatında da gelişmeler söz konusudur. Motiflerin uygulanımın da görülen zenginlik dikkati çeker. Bu doğrultuda da meander motifinin ele alımında değişimler vardır. Genel anlamda biçimsel olarak motif zaman içinde önemli bir değişim göstermez. Meander motifi, çeşitli mimari elemanlar üzerinde tek sıra yalın bir dizin olarak veya meanderler arasında çerçeveli veya çerçevesiz rozet motifleriyle birlikte görülür ve podyum tacı, orthostat tacı, sütun kaidesi, baştaban tacı, geison süsü, anta başlığı süsü olarak kullanılmıştır.[79]

Arkaik dönem de motifin basit formu yani kesintisiz ve birbirine yakın bir şekilde ilerleyen Meander motifi görülürken Klasik ve Hellenistik dönemlerde motifin araları açılmış ve oluşturulan boşluklar çerçeveler içinde veya çerçevesiz olarak rozet ve benzeri motifler ile doldurulmuştur. Böylece motif daha süslü ve karmaşık bir hale gelmiştir. Ancak Roma İmparatorluk döneminde Augustus, Hadrianus ve Klasizmin ön plana geçtiği Antoninus Pius dönemlerinde meander motifinin eski katışıksız şekline dönüştüğü görülür. Batı Anadolu da ise Hellenistik dönem geleneği biraz uzun sürmüştür. Fakat M.S.2.yy. da Anadoluda da eski katıksız şekle dönüş söz konusudur. Örneğin: Sagalassos Antoninus Pius Tapınağı Antaları.[80] **(Res:3)**

[79] Tırpan 1998, 51
[80] Anabolu 1991, 6

4.1.2. Hellenistik Dönem'de Batı Anadolu'da Yer Alan Birtakım Mimari Yapılar Üzerinde Meander Motifinin Uygulanımı

4.1.2.1. Efes Artemısıon Sunağı Meander Motifleri: Artemısıon da meander, Geç klasik altar kaidesine friz olarak rekonstre edilmiştir. Fakat meander motifinin uygulandığı frizin geç klasik döneme tarihlenmesi şaibelidir. Çünkü motifin gösterdiği özellikler aşağıda açıklayacağımız gibi Hellenistik döneme tarihlenmesi açısından daha uygundur. Meander dolgularının çiçekli ve hayvan figürlü olması, bunların Tanrıça Artemis'in kutsal alanına ait olduklarını doğrular niteliktedir. Altar meanderlerin de Girit ile bir ilişki görülmektedir. Bu ilişkiye bir işaret olarak, Artemision daki bir heykelciğin elbisesinin kenarındaki meander dekoru gösterilebilir.[81]

Artemısıon altında yer alan meander blokları sekiz eserin birleşiminden oluşturulmuştur. Bunlardan dördü Ephesos taki tiyatro sahnesinin yapımında kullanılmıştır. (Resim 4; Çizim 1) de görülen ve M1 olarak adlandırılan blok ise tiyatronun arka cephesinde kullanılmıştır. (Resim 5; Çizim 2) de görülen ve M7 olarak adlandırılmış blok ise tiyatronun kapı kısmında kullanılmış olarak ele geçirilmiştir, geriye kalan iki blok ise İsa Bey Camisi'nin (Resim 6-7) batı kısmının inşasında kullanılmıştır.

Meander Bloklarının, Artemis altarına ait incelemelerini 1967 senesinde A.Bammer, Fritz Eichler için hazırlamış olduğu bir yazısında ele almıştır. Meander bloklarındaki ayak ve dirsek ölçülerinin M.Ö.4.yy.'a ait Artemis Tapınağındaki ölçülerle aynı olduğu tespit edilmiştir.[82]

Meander Bloklarının tam uzunlukları tespit edilememiştir. Tiyatroda ele geçirilen eserlerin büyük bir kısmı kırılmış ve zarar görmüştür. Ayrıca İsa Bey Camisi üzerinde bulunan Meander Bloklarıda kırılmışlardır.[83] Bu nedenle eserlerin tam uzunlukları tespit edilememektedir.

---

[81] Akurgal 1988, 27
[82] Muss-Bammer-Büyükkolancı 2001, 50
[83] Muss-Bammer-Büyükkolancı 2001, 51

Çift meander bloklarından bazılarında örneğin; M6 (Res 8-Çiz 3) olarak adlandırılan blok, M7 (Res 5-Çiz 2) olarak adlandırılan bloklarda rozet figürüne, M1 (Res 4-Çiz 1)olarak adlandırılan bloklarda ise hayvan ve çiçek motiflerine karışık olarak rastlanmaktadır. M1 olarak adlandırılan blokta ayrıntılar özenle işlenmiştir.

Meander blokları üzerindeki çiçek motifleri saat yönünde düşünülerek yapılmıştır, hayvan motifleri ise tam tersi yönünde yapılmışlardır. Meander bloklarındaki motifler dikdörtgen içerisine alınarak daha da belirginleştirilmişlerdir. Bu dikdörtgenler çiçek motiflerinde dik dururken, hayvan motiflerinde ise sıralı bir durumda yapılmışlardır.

Özenle yapılmış çiçekli meander bloklarından olan M6 (Res 8-Çiz 3), M7 (Res 5-Çiz 2) blokları birbirlerinden farklı bir sistemde yapılmışlardır, fakat M6 nın çiçek konsepti diğerlerinden farklıdır. M6'daki çiçek motifleri dikdörtgenin daha kısa olan bölümünde hep yarım daireler içerisine yerleştirilirken, diğerleri dikdörtgen içerisinde tam bir daire halinde durur. Bu durumdan dolayı çiçek motifleri daha da belirginleşmiştir. Yine tam bu noktada çiçeklerin yaprakların eşitliği bozulmuş olduğundan simetrik olarak daha yumuşak bir görüntü meydana getirmiştir. Tüm yapraklar bazı yerlerde bir araya toplanmışlar ve ortaya bir eşkenar dörtgen çıkarmışlardır. Bu ortaya çıkan eşkenar dörtgenin köşe noktaları meander bloğunun tam orta kısmına denk getirilmiştir.

M6 (Res 8-Çiz 3) bloğunda yer alan rozetlerde, sanki tabiatı dile getirmek istercesine çok ince ve özenle çalışılmıştır. Sonuçta mükemmel karakterize edilmiş oldukça doğal bir çiçek tablosu ortaya çıkarılmıştır. Mızrak şeklindeki yapraklara sahip çiçekleri sadece bu meander blokları üzerinde görebiliriz. Diğerlerinde yuvarlatılmış hatlar mevcuttur.[84]

Çiçekleri birbirinden ayırmak için sadece yaprakların sayısını göz önünde bulundurmak yeterlidir. M1 (Res 4-Çiz 1) olarak adlandırılan blokta beş yapraklı çiçeğe rastlanabileceği gibi M6 (Res 8-Çiz 3)'da üç yapraklı çiçeğe, M7 (Res 5-Çiz

[84] Muss-Bammer-Büyükkolancı 2001, 49

2)'de de şekilli çiçeğe rastlamak mümkündür. Hayvan figürlü meander bloklarında özellikle yunus balığı, ördek, kaz figürleri söz konusudur.

Rozet geleneği Lydialılar'dan ve Frigyalılar'dan gelir. Arkaik Artemision'da örnekleri görülür. Bu tarz blokları sadece Küçük Asya'da İonia bölgesinde görmek mümkündür.[85]

4.1.2.2. DİDYMA APOLLON TAPINAĞI MEANDER BEZEMELERİ

4.1.2.2.a. Didyma Naiskosunun Arşitravında[86]Görülen Meander Bezekleri (Res 9 a-b-c-d) (Çiz 4-5-6-7)*: Naiskosda, arşitrav da görülen meander kuşağı Çengel Meander olarak isimlendirdiğimiz tipleme içinde yer almaktadır. Meander friz üstünde uygulanmıştır. Motifte iki adet kol söz konusudur. Meanderin kolları çengel meander'in gösterdiği özelliktedir yani kollar dönüşler yaparak bir çengel gibi kıvrılarak sonlanmıştır. Meander gözlerinde herhangi bir geometrik, bitkisel bezeme veya hayvan figürü yoktur. Meander kuşağının bazı kısımlarında boya izleri görülmektedir.

4.1.2.2.b. Tapınağın M.Ö.4.yy. Evresine Ait Ön Cephe Sütun Kaidelerinde Yer Alan Meander Bezekleri (Res 10 a-b-c-d) (Çiz 8-9-10-11):

Res 10 a- Çiz 8 **Yük:** 28 cm

Uz : 80cm

Res 10 b- Çiz 9 **Yük:** 50 cm

Uz : 129 cm

---

[85] Muss-Bammer-Büyükkolancı 2001, 49
[86] Rumscheid 1994, 13, Taf.31
*Çizimlerde verilen ölçüler tabandan tavana olan yükseklik ve taban uzunluğu baz alınarak ortalama olarak verilmiştir.

Res 10 c- Çiz 10 Yük: 50 cm

Uz : 124 cm

Res 10 d- Çiz 11 Yük: 50 cm

Uz : 123 cm

Meander kuşağı sütun kaidesini çepeçevre sarmıştır. Toplam uzunluğu yukarda verdiğimiz ölçülerden faydalanılarak yaklaşık 4.60 cm'dir. Uzunluklar ise kuşağın yer aldığı kısımda sadece motifin kapladığı alanın uzunluklarıdır. Kuşakta görülen

Meander motifi Gamalı Haç Meander olarak isimlendirilen tipleme içinde yer alır. Meander düzdür. Perspektif söz konusu değildir. Meander'in kolları çifttir ve kıvrımlar yaparak gamalı haç şeklini oluşturmuşlardır. Bu gamalı haçların arasında yer alan Meander Gözü olarak adlandırdığımız kısımların içinde özellikle geometrik bezemeler ve rozet motifi yer alır. Genel olarak bakıldığında motifin yer aldığı kuşağın büyük bir kısmında tahribat söz konusudur.

4.1.2.3. Magnesia Artemis Leukophryene Tapınağı Meander Bezemeleri (Res 11): Söz konusu Meander bezemesi tapınağın İonik ante başlığının altında yer almaktadır.[87] Buradaki meander düz meanderdir, perspektif söz konusu değildir. Kollar iki adettir, iç içe kıvrımlar oluşturarak gamalı haç şeklini meydana getirmişlerdir. Gamalı Haçın arasında yer alan meander gözünün içinde yalnızca dikdörtgen ile çevrelenmiş rozet motifi yer almaktadır.

Magnesia kenti coğrafi konumu itibari ile de Büyük Menderes nehrinin üstünde yer almasından dolayı Meander motifi ile sembolize edilmiştir ve Magnesia ad Meander olarak ismi geçmektedir. Magnesia kentinin Meander ile sembolize edilişini

[87] Rumscheid 1994, 13

kentte ele geçen sikke[88] ve diğer birtakım buluntularla da anlamak mümkündür. Ele geçen sikke Magnesia Sikkesi olarak tanımlanır. Sikkenin üstündeki betimlemede ön yüzünde Leukippos, arka yüzünde de hörgüçlü boğa tasviri yer alır. Aşağıda da gördüğümüz gibi boğanın etrafı Meander Motifi ile çevrelenmiştir.

4.1.2.4. Assos Gymnasionu Meander Bezemeleri (Res 12): Gymnasion da ki Meander Motifi Geison'da friz üzerinde yer almaktadır. Gamalı Haç Meander tiplemesi içinde yerini bulur fakat motif tek sıra halindedir, düz ilerleyen meanderdir. Meander kollarının arasında dikdörtgen plakalar yer alır. Dikdörtgen plakaların içinde herhangi bir bezeme yada figür söz konusu değildir. Bezemenin verdiği etki yalnızca iki boyutludur herhangi bir perspektif yoktur.

[88] Bingöl 1998, 7

4.1.2.5. Milas Müzesinde Bulunan Üç Eser Üzerindeki Meander Bezemeleri:

Res 13- Çiz 12 Yük : 80 cm

Uz : 125 cm

Anabolu bu bloğun Milas müzesinde sergilendiğini ifade eder.[89] fakat bu mermer blok Milas müzesi içerisinde değil müze yakınlarındaki bir parkın girişinde bulunmaktadır. Müze tarafından da envanterlik eser pozisyonun da ele alınmamaktadır. Müze yetkilisinin verdiği bilgiye göre eserin nereden geldiği bilinmemektedir. Bu mermer blokta motif bir kompozisyon oluşturacak şekilde bloğun tüm yüzeyini kaplamaktadır. Bu yüzeyin tamamının bezemeyle kaplanması geleneği Yunan sanatından farklı olarak Mısır Bezeme sanatında kendini göstermiştir.[90] Bu meander örneği de gamalı haç meander tiplemesi içinde yer alır. Çift meander dir. Kolların oluşturduğu gamalı haçların arasında dikdörtgen plakalar vardır. Plakaların içi özellikle hayvan figürleriyle süslüdür. Fakat kompozisyonun orta kısmında yer alan dikdörtgen biçimindeki kısım boş bırakılmıştır. Motif iki boyutludur, perspektif söz konusu değildir.

Res 14- Çiz 13 Yük : 50 cm

Uz : 107cm

Env no : 2022

Bu eser Milas Müzesinde sergilenmektedir. Bargylia kökenli bir parça olduğu sanılmaktadır. Mandalya Körfezi Yüzey Araştırmaları sonunda ele geçip 02.08.1983 tarihinde müzeye getirilmiştir. Motif düz zemin üzerine işlenmiştir. Meander kolları çifttir. Bezeme iki boyutludur, perspektif söz konusu değildir. Ortadaki dikdörtgen

---

[89] Anabolu 1991, 5
[90] Kılıçkan 2002, 54

şeklindeki Meander gözünde rozet motifi yer almaktadır. Doldurma motifi içeren Düz gamalı haç meander tiplemesi içinde yer alır.

Res 15- Çiz 14 **Yük :** 155 cm

Uz : 120 cm

Env no : 1325

Bu eserde Milas Müzesinde yer almaktadır. Çevre buluntusu olarak ele geçmiştir. Hellenistik dönem sonu Roma çağı başlangıcı olarak değerlendirmek mümkündür çünkü Roma döneminde motif biraz daha basit şekle dönüşmüştür.[91] Motiflerin uygulanımın da özensiz çalışılmıştır. Motifin uygulandığı malzeme mermerdendir. Tavan kaseti olarak kullanılmıştır. Üçgen şeklindeki zemin üzerinde motif işlenmiştir. Doldurma motifi içeren Düz gamalı haç meander tiplemesi içinde yer alır. Kollar arasında yer alan dikdörtgen şeklindeki meander gözlerinin ortasında özensiz bir şekilde yapılmış rozet motifi vardır.

4.1.2.6. Çeşitli Yapılarda Görülen Meander Motifleri: Yukarda vermeye çalıştığımız örnekler dışında da çeşitli yapılarda meander motifinin uygulanımına rastlamaktayız. Örneğin; Meander motifinin en ilkel tiplerinden biri olarak kabul edilen Mazgal Meander (Tablo 1-Şek 2) tipini Bassai Apollon Epikurios Tapınağı'ndaki Korinth Başlığında[92]bunun yanı sıra Olympia Gela simasında[93] Korkyra Artemis Tapınağının simasında[94] Çengel meander uygulamalarına rastlamak mümkündür. (Tablo 1-Şek 1)

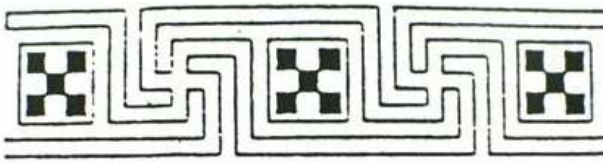
Yaptığımız incelemede Gamalı Haç Meander tipinin sıkça uygulandığını görmekteyiz. Yukarda başlıklar altında sıraladığımız yapılar dışında çeşitli yapılarda

---

[91] Anabolu 1991, 5
[92] Gruben 1966, 57
[93] Gruben 1966, 59
[94] Schefold 1967, 102, Abb.276a

da motifin uygulanımına rastlamak mümkündür. Örnek vermek istersek; Atina agorasında yer alan İon Başlığında [95] (Tablo 2-Şek 1), Sunion Athena Tapınağı'ndaki İon Başlığında[96], Epidauros Tholos'unda; Selge Zeus Kesbelion Tapınağının simasında[97] (Tablo 2-Şek 2) görüldüğü gibi bu meander tipinin yoğunlukla kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca Ankara Augustus Tapınağının cella duvarlarında da (Res 16 a-b-c) (Çiz 15-16-17) meander bezemesini görmekteyiz. Buradaki bezemeler Hellenistik dönem ile Roma dönemi arasındaki farkı görmede bize ışık tutmaktadır. Cella duvarında yer alan meander kuşakları stil olarak Milas Müzesinde sergilenen 1325 envanter no lu tavan kaseti olarak kullanılmış mermer parça üzerindeki meander motifi ile benzerlik göstermektedir.

TABLO 2

Şekil 1

Şekil 2

[95] Schefold 1967, 102
[96] Schefold Abb.276b
[97] Rumscheid 1994, 83

5.1. MEANDER MOTİFİNİN KISACA DİĞER SANAT DALLARINDA ELE ALINIŞI

Meander motifi mimarinin yanı sıra seramik, duvar resmi, mozaik, terracotta mimari plaka, lahit, kumaş, takı, stel, sikke, kandil, mobilya ve heykel üzerinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Seramikler üzerinde çok yaygın olan meander motifi dönemlere göre, sahneleri birbirinden ayırmada, metop içinde, kase tondolarını çerçevelemede ve taban hattı amacıyla kullanılmıştır.[98] Örnek verirsek Geneva'da yer alan M.Ö.7.yy. tarihli Etrüsklüler'e ait urne kapağı üzerinde[99]; Sophilos ressamına ait olan siyah figür tekniğindeki lebes gamikos üzerinde[100]; Vulci'den British Museum da yer alan Kopenhag ressamına ait olan kırmızı figür tekniğindeki stamnos üzerinde[101]Kırık Meander yer alır. Atina da Atina National Müzesinde yer alan Nessos ressamına ait olan boyunlu amphora üzerinde[102]; Atina National Müzesinde yer alan Piraeus ressamına ait olan boyunlu amphora üzerinde[103]Çengel Meander örneğini görmek mümkündür. Ayrıca Gela'dan Palermo Nazionale Müzesin'de yer alan Berlin ressamına ait olan leykthos üzerinde[104]Mazgal Meander vardır. British Museum'da yer alan Lykurgas ressamına ait bir hydrianın gövdesinde resmedilen naiskosun podyum kısmında gamalı haç meander tiplemesini görmek mümkündür.[105]Bu örneklerin yanı sıra seramik alanında motifin kullanımını gösteren birçok örnek göstermek olasıdır.

Mozaikler üzerinde Meander motifi M.Ö.5.yy'ın sonu 4.yy'ın başında görülmeye başlamıştır. Genel olarak bakıldığında düz gamalı haç meanderin,

---

[98] Boardman 1997, 214
[99] Jucker 1991, 147, kat:164
[100] Boardman 1997, fig:24
[101] Boardman 1997, 113, fig.201
[102] Boardman 1997, pl.5
[103] Boardman 1997, pl.9
[104] Boardman 1997, pl.159
[105] Trendall 1966-67, 94

perspektif gamalı haç meanderden daha yaygın olarak kullanıldığı görülür. Örnek verirsek; Pompei, Olythus, Delos, Bergama mozaikleri gösterilebilir.

Meander motifi Etrüsk mezarlarının duvar resimlerinin genelinde taban çizgisi olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda özellikle Hellenistik dönemde yaygın olarak Pompei ; Bergama ve Knidos'ta duvar dekorasyonlarında karşımıza çıkmaktadır.

Motif Geometrik dönemden itibaren heykelcikler ile Korelerin poloslarında ve elbiselerinde de kullanılmıştır.

Lahitler üzerinde de motifin sıkça kullanımı söz konusudur. Lahitlerin baş, ayak ve yan taraflarında çerçeve olarak bulunurken örnek: Klazomenai Lahitleri aynı zamanda lahit üzerindeki sahneleri birbirinden ayırmak için de kullanılmıştır.

Takılar da ise özellikle bilezik, diadem, fibula, kemer ve kolyelerde meander motifi oldukça yaygın olarak kullanılmıştır.

SONUÇ

Genel olarak bakıldığın da Hellenistik dönemde sanat anlayışında klasik üslubun yerine çok süslü, gösterişli bir imparatorluk sanatı doğmuştur. Mimari, dinsel etkilerden kurtulmuştur. Bununla birlikte tapınakların oranlarında değişimler olmuş sivil mimariye önem artmıştır. Sivil mimariye yönelik yapılar yapılmıştır.

Hellenistik dönem yapılarının ön yüzleri hiçbir zaman Roma döneminde olduğu üzere gerçek anlamda bir cephe olarak geliştirilmemiştir.

Anadolu mimarisin de her dönemde çeşitli mimari bezeme unsurlarına rastlamak mümkündür. Bunlardan biri de Meander Motifidir. Meander Motifi ve diğer bezeme unsurları yapıların tarihlendirilmesinde önemli ipuçları verirler. Diğer birçok bezeme öğesi gibi meander motifi de kendisini özellikle yapıların dış kısımlarında gösterir.

Ele aldığımız bu geometrik motifin özellikle yapılarda friz bezeği olarak kullanıldığını anlıyoruz. Yanısıra özellikle Hellenistik dönemde sima, geison, sütun kaidesi, tavan kasetlerinde de bezemenin kullanımına rastlıyoruz.

Genel anlamda bakıldığında motifin biçimsel olarak çok büyük değişimler göstermediğini görüyoruz. Meander Motifinin M.Ö.6-5.yy.larda özellikle basit formları kullanılmıştır. Yani ağaç meander, mazgal meander, çengel meander tiplerine rastlıyoruz. İlerleyen dönemlerde çengel meander'in sıkça kullanıldığını, Hellenistik dönemde de Gamalı Haç meander tipinin yapılarda yoğun bir şekilde uygulandığını görmekteyiz.

Birbirine yakın ve kesintisiz ilerleyen çengel meander Arkaik dönemde kullanılmış Klasik dönemde de çengel meander'in kullanımı sürmüş fakat motifin araları açılmış kollar arasına boşluklar yerleştirilmiştir. Hellenistik dönemdeki uygulamalarında ise kollar arasındaki boşlukların içine Meander Gözü olarak tanımlayabileceğimiz dikdörtgen yada kare formlar yerleştirilmiş bu formların içine de geometrik ve bitkisel bezemeler ayrıca hayvan figürleri de yerleştirilmiştir. Bu boşluklarda özellikle rozet motifine rastlamaktayız. Bu motifin kaynağı Frigler dir.

Fakat meander bezemelerinde özellikle rozet motifinin ağırlıklı olarak neden kullanıldığı hakkında bir fikir yoktur.

Görüldüğü üzere, incelediğimiz yapılardan da anlaşıldığı gibi motif Hellenistik dönemde en süslü ve karmaşık halini yaşamıştır. Dönemin sonlarına doğru ise motifin basit ve yalın haline geri döndüğünü görüyoruz. Bunun en güzel örneğini Ankara Augustus Tapınağı Cellasında bulunan meander bezekleri gösterir.

RESİM 1

Neolitik Çatalhöyükten Meander ve Meander Benzeri Desenlerle Kazınmış Pişmiş Toprak Mühürler

James Mellaart, (Anadolu da bir Neolitik Kent Çatalhöyük, 2001)

RESİM 2-a

Erken Kalkolitik Dönem Hacılar Seramiği

RESİM 2-b

Erken Kalkolitik Dönem Hacılar Seramiği (Rekonstrüksiyon)

James Mellaart, (Excavatıons at Hacılar 1970)

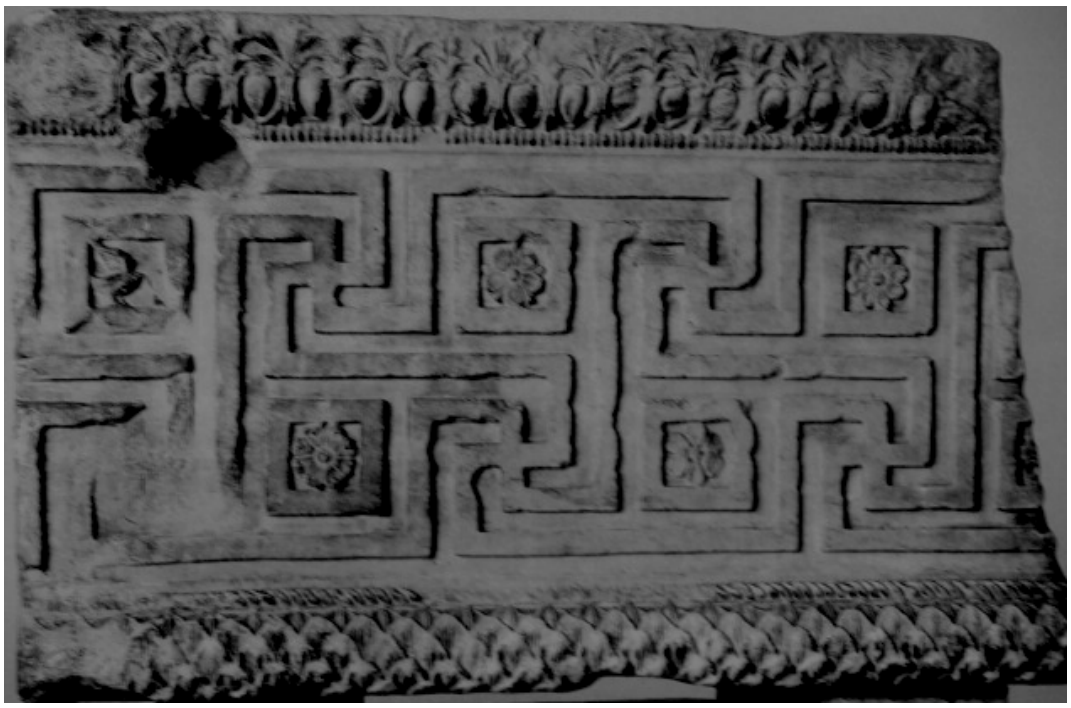
RESİM 3

Sagalassos Antoninus Pius Tapınağı Antaları

Mükerrem Usman Anabolu, (Erol Atalay Memorial Dergisi özel Sayı 1 1991)

RESİM 4

EfesTiyatrosunun Arka Cephesinde Kullanılan M1 Olarak Adlandırılan Blok

RESİM 5

Efes Tiyatrosunun Kapı Kısmında Kullanılan M7 Olarak Adlandırılan Blok

RESİM 6

RESİM 7

İsa Bey Camii

RESİM 8

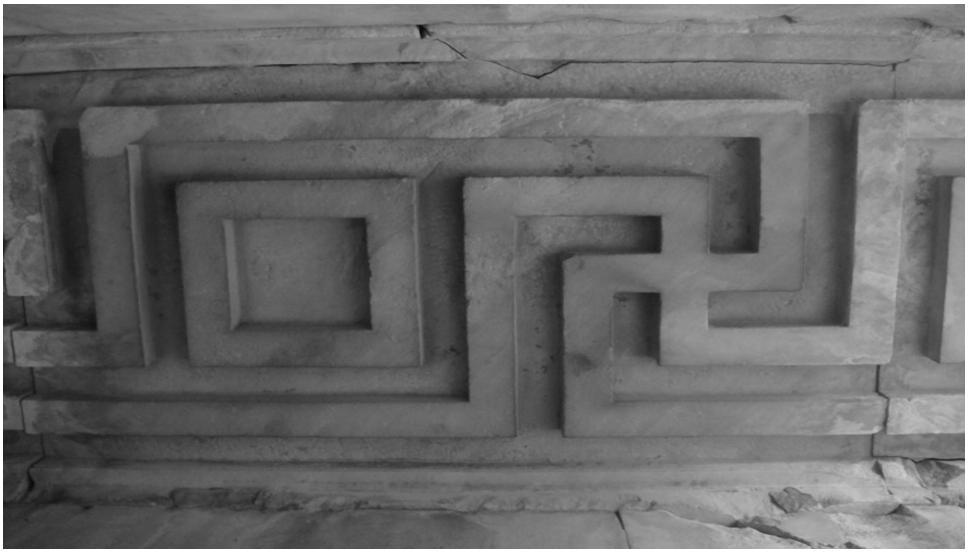

Efes Agorasında Yer Almış Olan, M6 Olarak Adlandırılan Blok

RESİM 9

a

b

Didim Apollon Tapınağı Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Kuşağı

RESİM 9

c

d

Didim Apollon Tapınağı Naiskosunun Arşitravında Görülen Meander Kuşağı

RESİM 10

a

b

Didim Apollon Tapınağının M.Ö.4.yy. Evresine Tarihlenen Sütun Kaidesi

RESİM 10

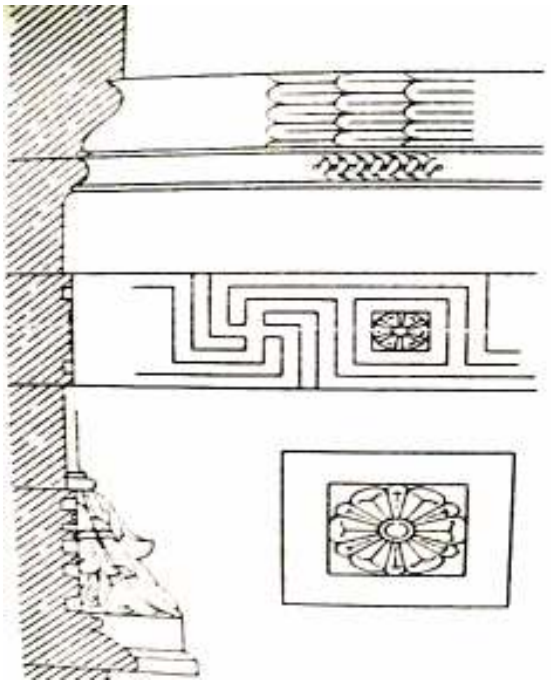
c

d

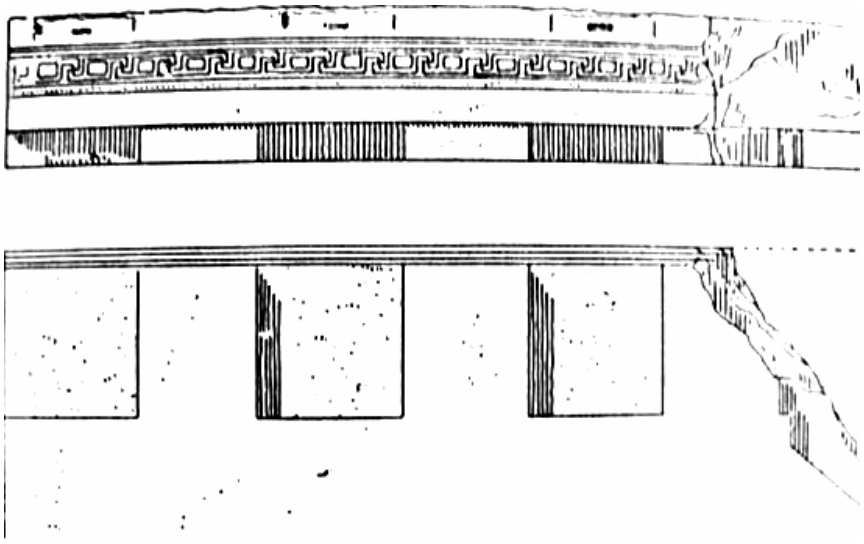
Didim Apollon Tapınağının M.Ö.4.yy. Evresine Tarihlenen Sütun Kaidesi

RESİM 11

Magnesia Artemis Leukophryene Tapınağı Meander Bezemeleri (Rekonstrüksiyon)

RESİM 12

Assos Gymnasionu Meander Bezemeleri (Rekonstüriksiyon)

Frank Rumscheid,(Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus 1994)

RESİM 13

Milas Parkında Yer Alan Meander Bezemeli Blok

RESİM 14

Milas Müzesinde Yer Alan 2022 Envanter Numaralı Eser

RESİM 15

Milas Müzesinde Yer Alan 1325 Envanter Numaralı Eser

RESİM 16

a

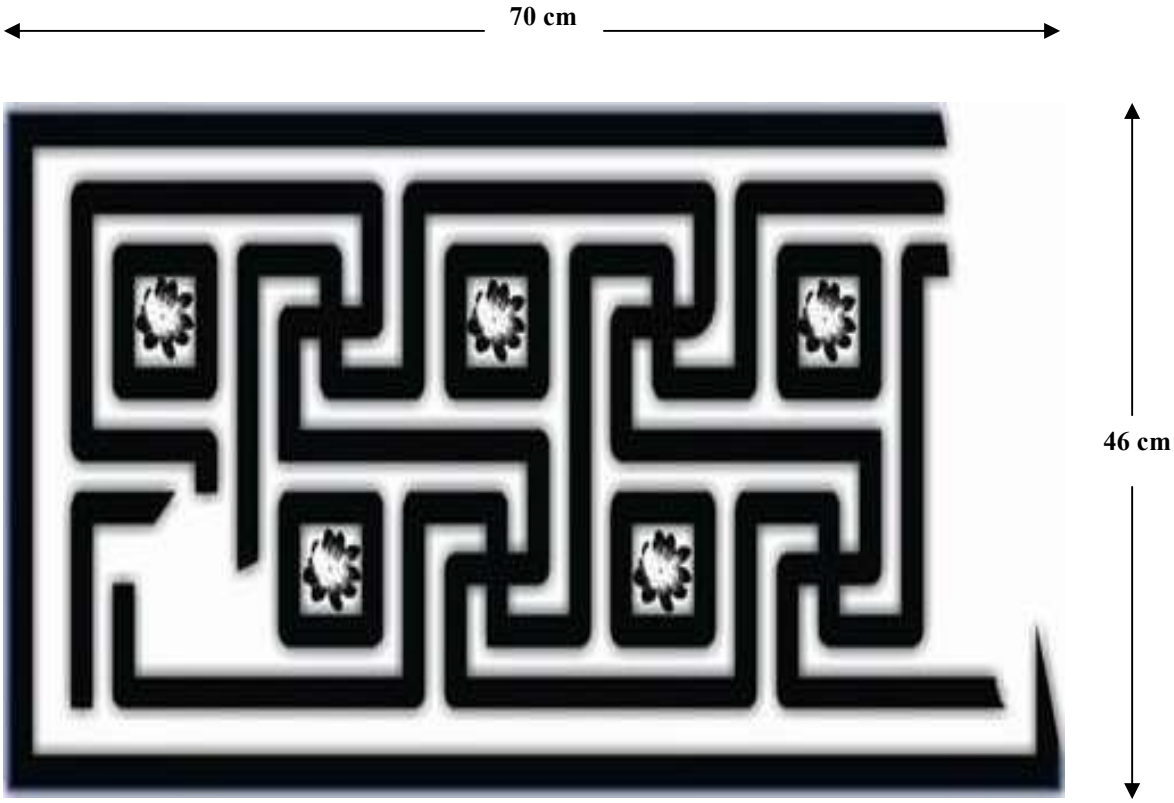
b

c

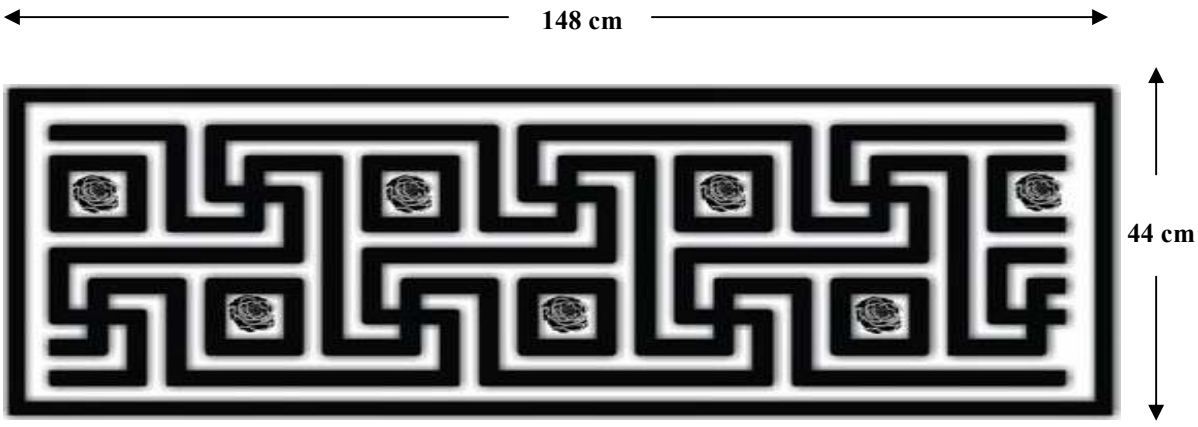
Ankara Augustus Tapınağı Cella Duvarlarında Yer Alan Meander Kuşağı

ÇİZİM 1

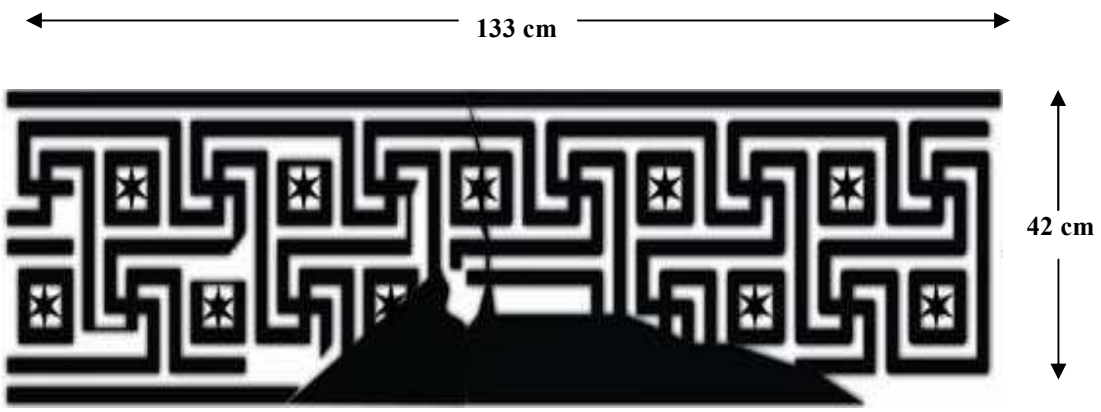
Ölç:1/5

ÇİZİM 2

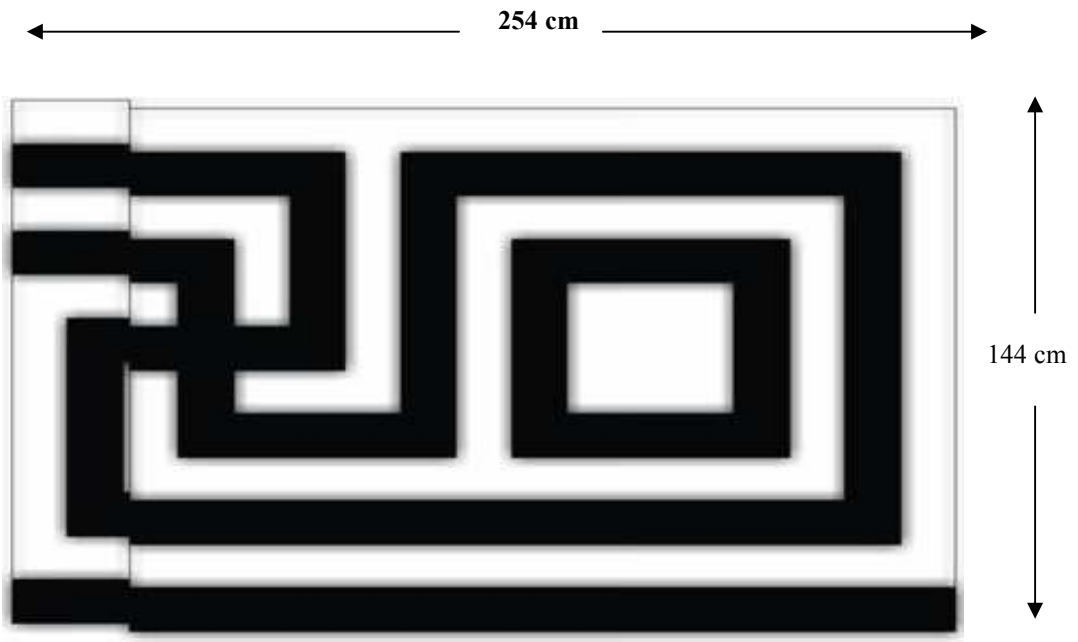
Ölç:1/10

ÇİZİM 3

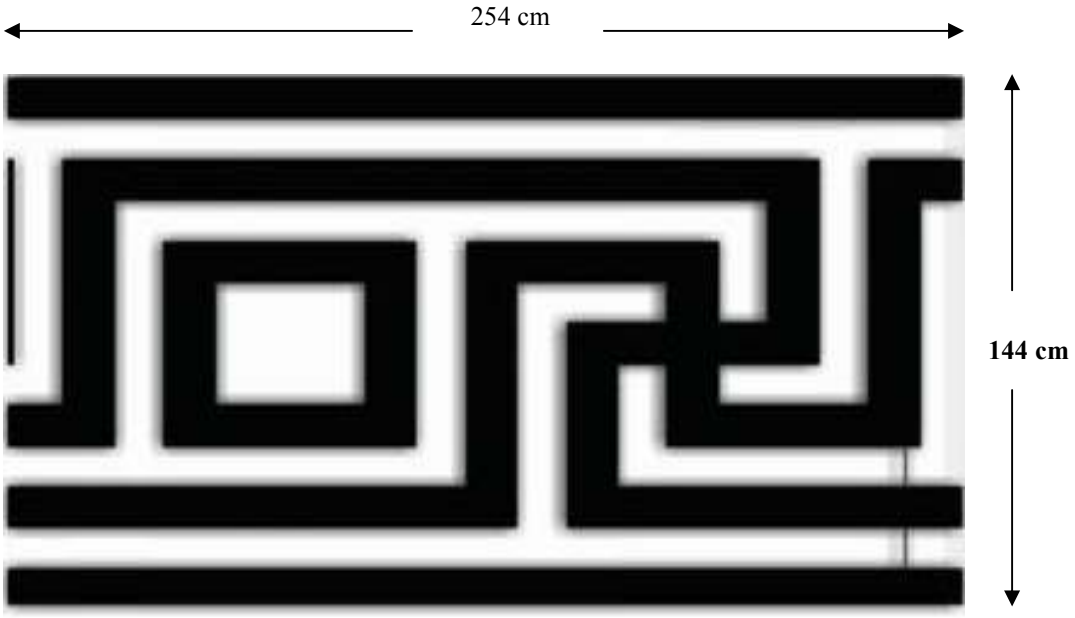
Ölç:1/10

ÇİZİM 4

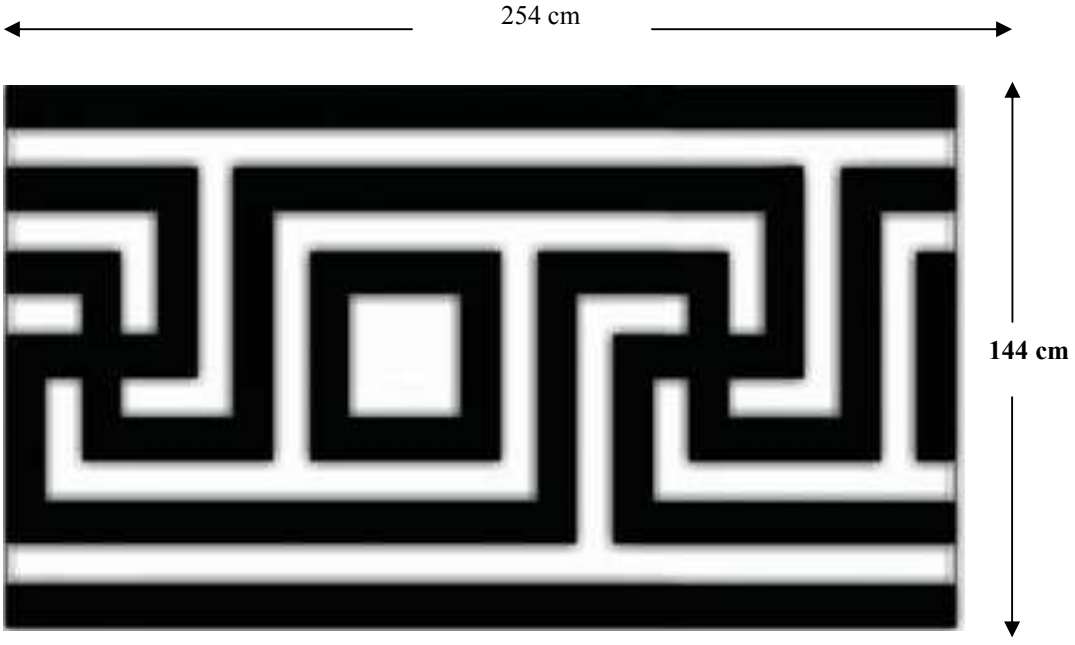
Ölç:1/20

ÇİZİM 5

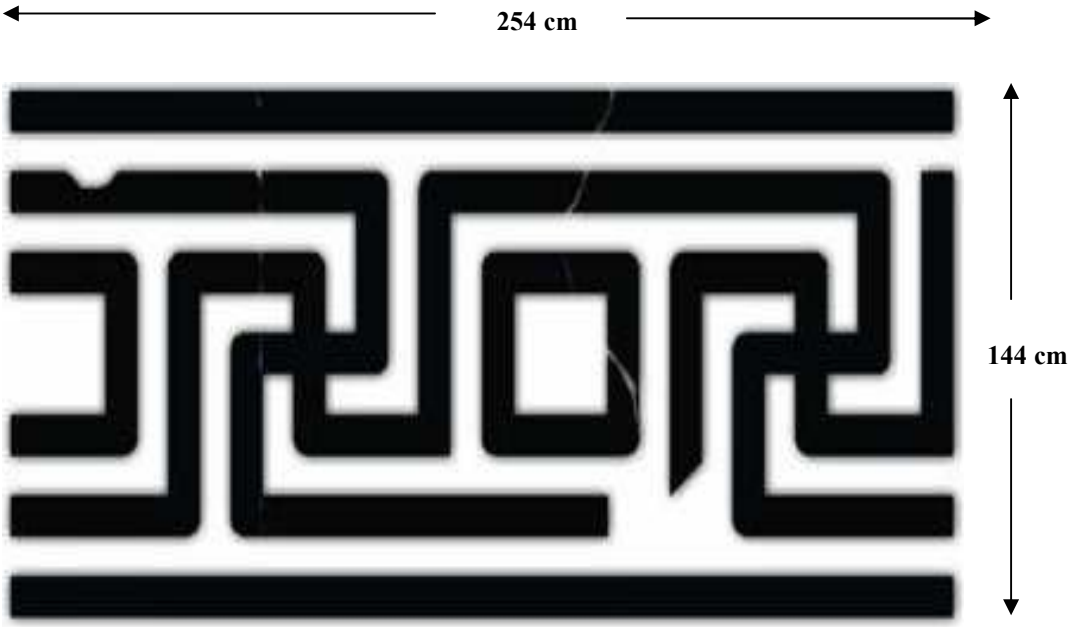
Ölç:1/20

ÇİZİM 6

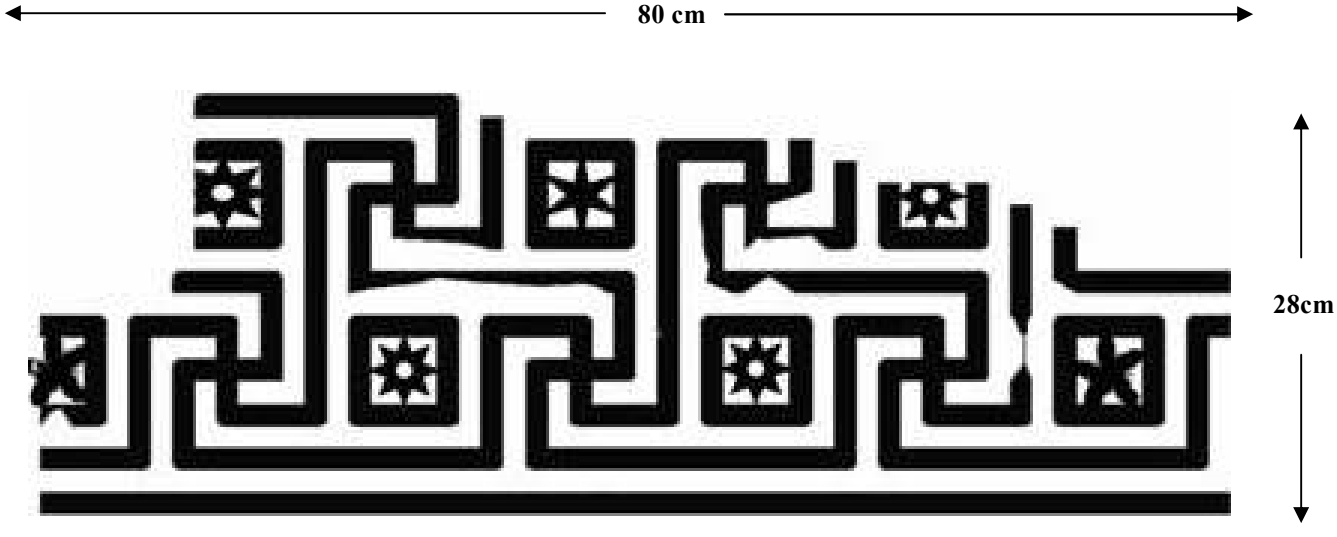
Ölç:1/20

ÇİZİM 7

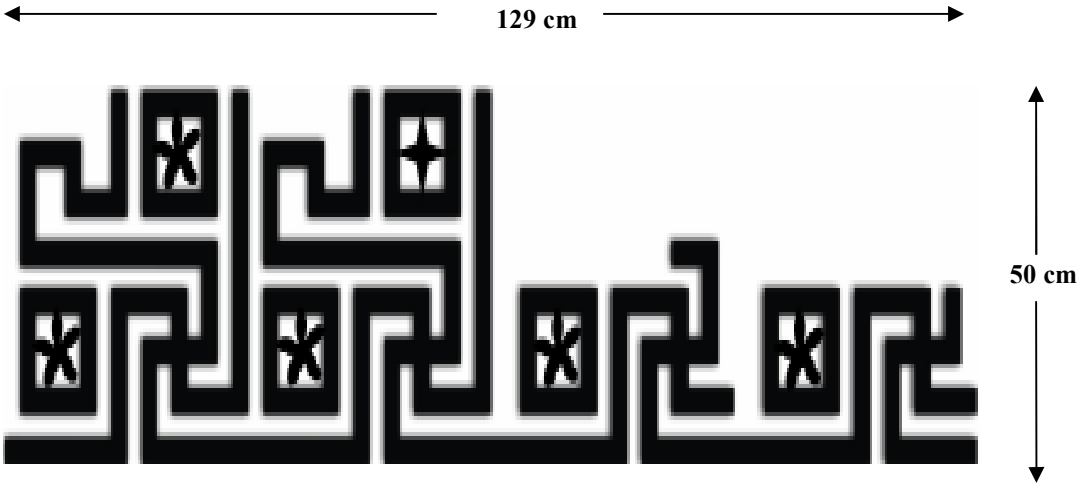
Ölç:1/20

ÇİZİM 8

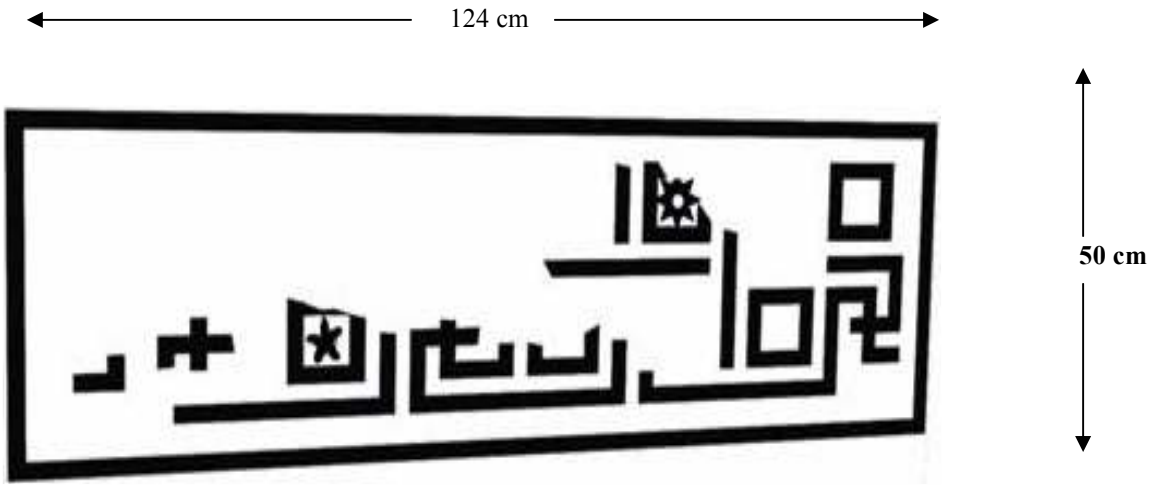
Ölç:1/5

ÇİZİM 9

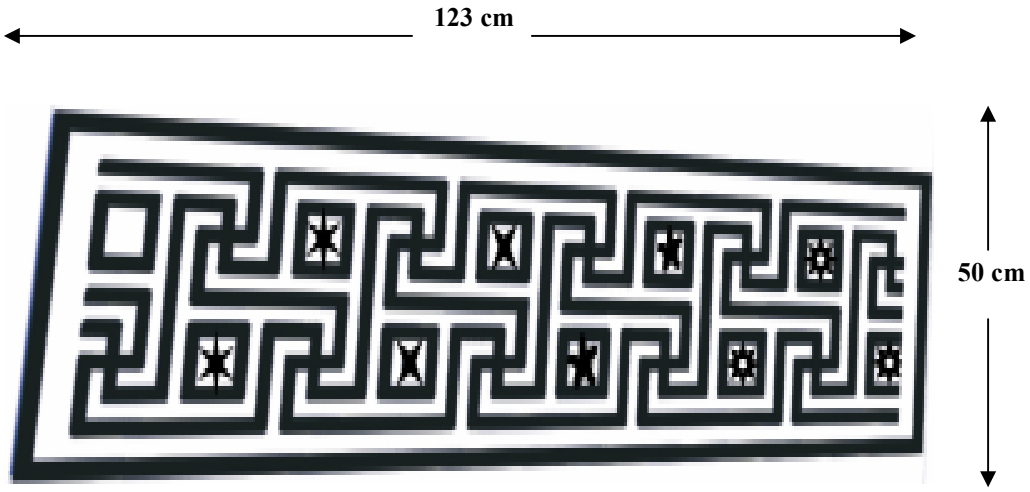
Ölç:1/10

ÇİZİM 10

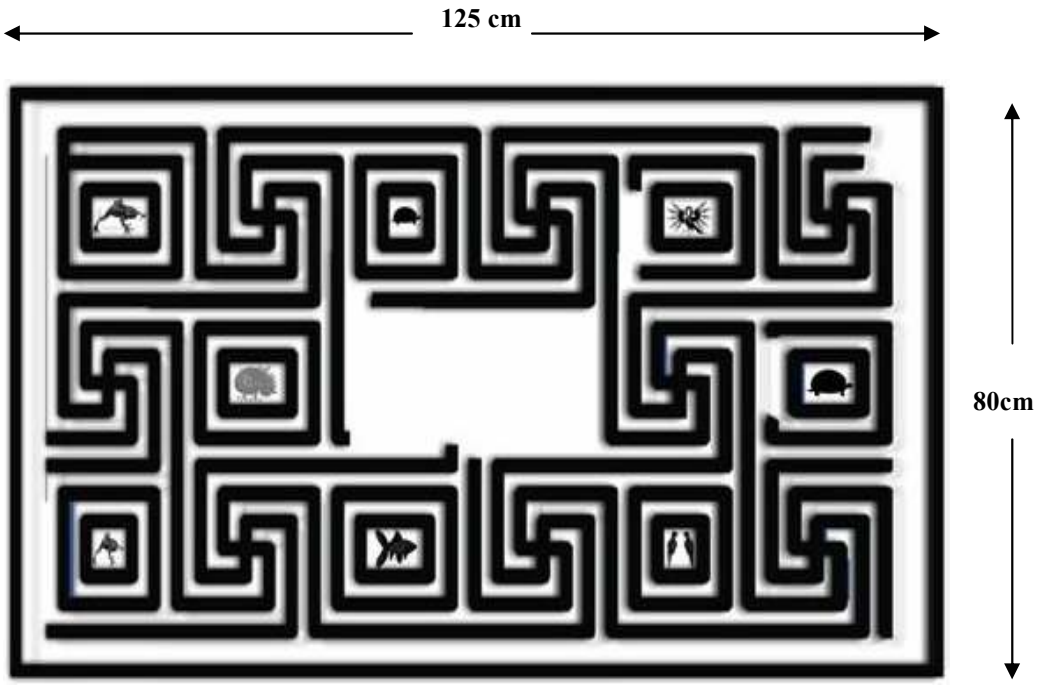
Ölç:1/10

ÇİZİM 11

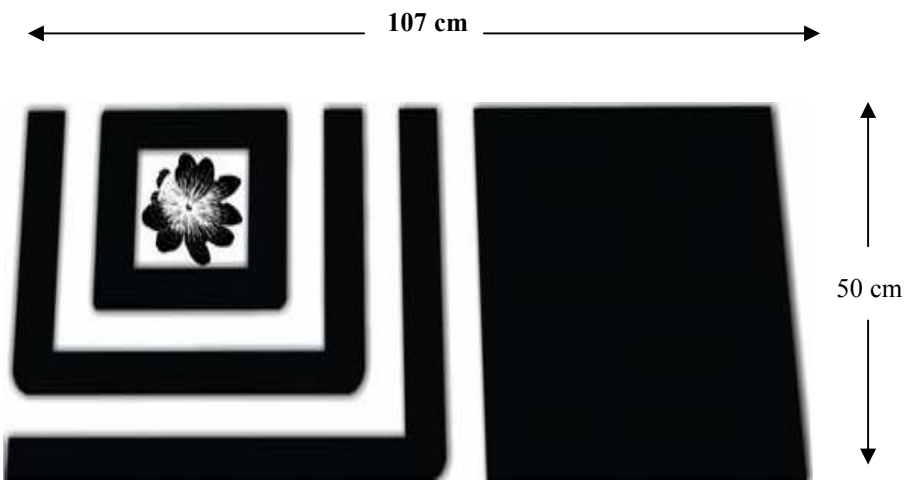
Ölç:1/10

ÇİZİM 12

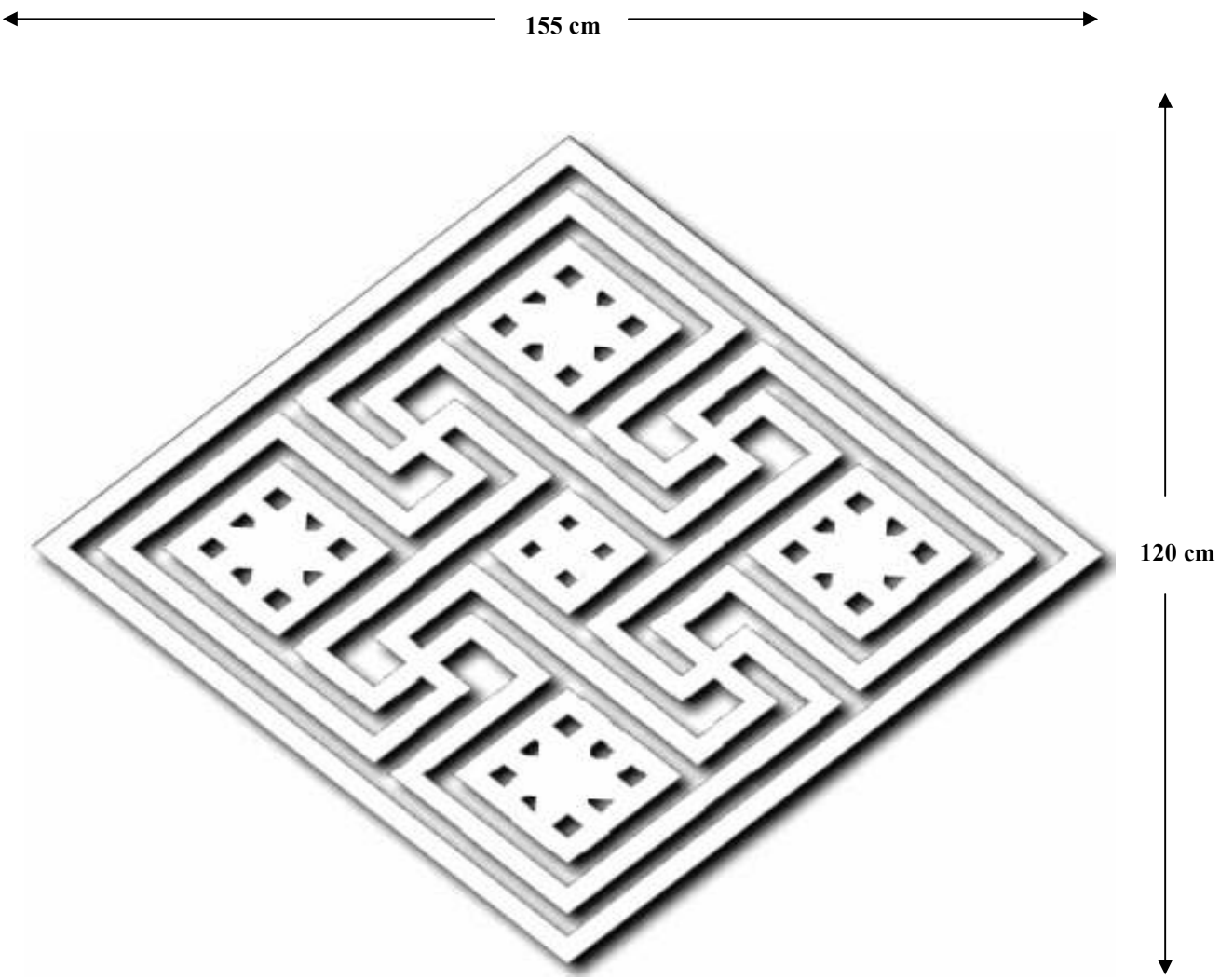
Ölç:1/10

ÇİZİM 13

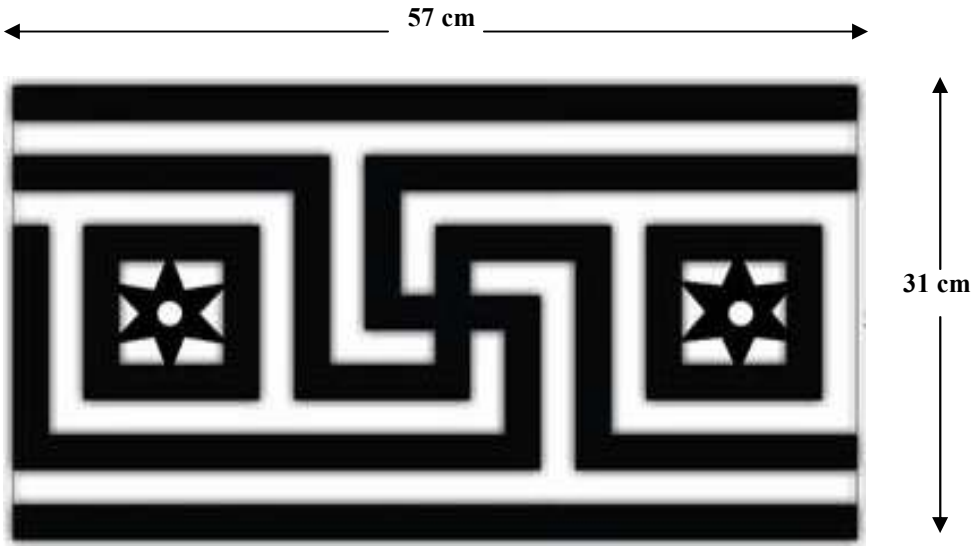
Ölç:1/10

ÇİZİM 14

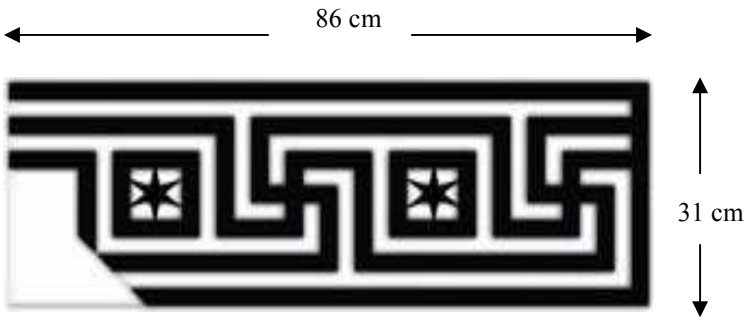
Ölç:1/10

ÇİZİM 15

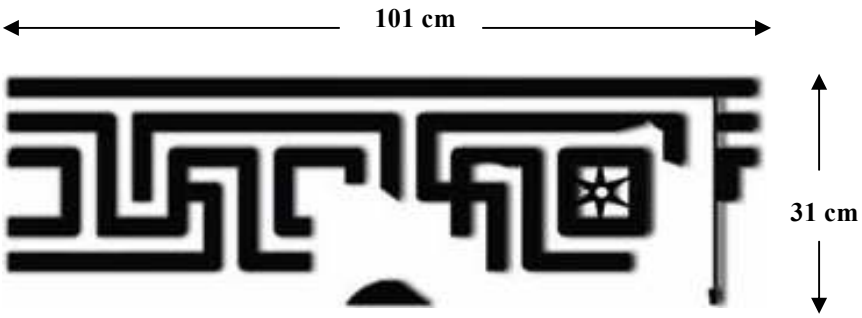
Ölç:1/5

ÇİZİM 16

Ölç:1/10

ÇİZİM 17

Ölç:1/10